

ZORG VOOR HET VERLEDEN MET HET OOG OP DE TOEKOMST

MONUMENTENBELEID ARUBA

2009-2019

PLANTAGE ZORG EN HOOP

Bureau voor het gebouwde erfgoed
www.plantagezorgenhoop.nl

Dit rapport is uitgevoerd in opdracht van de Minister van Arbeid, Cultuur en Sport, de heer S.E. Tai Foo Ramon Lee en mevrouw Yvonne Webb-Kock B.Sc., directeur van het Oficina di Monumento.

Samenstellers:

Michel Bakker

Olga van der Klooster

Plantage Zorg en Hoop

Sportparklaan 19

2103 VR Heemstede

Tel: 0031(0)235470626

info@plantagezorgenhoop.nl

website: www.plantagezorgenhoop.nl

1 januari 2009

Het is niet toegestaan om zonder toestemming van de samenstellers teksten of afbeeldingen te vermenigvuldigen.

Inhoud

Hoofdstuk 1 **Prelude**

- 1.1. Voorwoord
- 1.2. Waarde van het gebouwde erfgoed: identiteit
- 1.3. Economische component
- 1.4. Beeldkwaliteit
- 1.5. Waarom een monumentenbeleidsplan
- 1.6. Opzet van het beleidsplan

Hoofdstuk 2 **Achtergrond en stand van zaken**

- 2.1. Inventarisatie, selectie en beschermingsprocedures van afzonderlijke monumenten
- 2.2. Inventarisatie, selectie en bescherming van stads- en dorpsgezichten
- 2.3. De Monumentenverordening , een juridisch instrument om te beschermen
- 2.4. Adviesorganen
 - 2.4.1. De Welstandscommissie
 - 2.4.2. De Monumentencommissie
 - 2.4.3. De Monumentenraad
- 2.5. Samenwerking overheidsdiensten en andere instanties
 - 2.5.1. Overheidsdiensten
 - 2.5.2. Stichting Monumentenfonds Aruba
 - 2.5.3. Stichting Monumentenzorg
- 2.6. Remmende factoren
 - 2.6.1. De remmende kracht van de overheid
 - 2.6.2. Het probleem van de onverdeelde boedels en de dakloze drugsverslaafden
 - 2.6.3. Huurgrond, erfpachtgronden en eigendom
 - 2.6.4. Het ontbreken van een restauratieambacht
- 2.7. Het Revolving Fund

Hoofdstuk 3 **Het Monumentenbureau nu en straks**

- 3.1. Het huidige personeelsbestand en taken
- 3.2. Toekomstige activiteiten
 - 3.2.1. Het bureau als kennisinstituut
 - 3.2.2. Het bureau als gesprekspartner en adviseur van overheidsdiensten en instanties
 - 3.2.3. Het bureau als informatieloket en afhandelingsorgaan van subsidies en vergunningen
 - 3.2.4. Het bureau als begeleidend en controlerend orgaan
 - 3.2.5. Het bureau als promotor van het culturele erfgoed
 - 3.2.6. Het door het Monumentenbureau opgestelde takenpakket
 - 3.2.7. Technische bijstand externe monumentendeskundigen

Hoofdstuk 4 **Evaluatie en overzicht wenselijke activiteiten**

- 4.1. Het beleidsplan voor de komende tien jaar: een pakket van aanbevelingen
- 4.2. Het stappenplan

Bijlagen

- I Monumentenverordening
 - Afkondigingsblad 1991 No. 46
 - Afkondigingsblad 1997 No. 15
 - Afkondigingsblad 1997 No. 33
 - Afkondigingsblad 1997 No. 34
 - Afkondigingsblad 2000 No. 25

- II Door het Monumentenbureau opgestelde doelstellingen en taakomschrijving
 - Organogram 2006
 - Taakomschrijving Monumentenbureau (ongedateerd)
 - Taken personeel (ongedateerd)
 - Het Monumentenbureau 2006 (Omgeving, Werkzaamheden, Speelruimte)

- III Taakomschrijving Stichting Monumentenfonds (ongedateerd)
 - Oprichtingsstatuut 17 juni 1996

- IV Positie en taken van de Monumentenraad Aruba (ongedateerd)

1 Prelude

1.1. Voorwoord

In dit rapport staat de monumentenzorg op Aruba centraal, in het bijzonder de functie ervan en de inhoud van het monumentenbeleid voor de komende tien jaar. Daarbij is het primair de bedoeling het Arubaanse gebouwde erfgoed veilig te stellen. Niet alleen door het inzetten van beleidsinstrumenten en adviesrapporten, maar ook door het aangaan en het onderhouden van goede werkrelaties met andere betrokken beleidssectoren. Voor een succesvolle uitwerking van dit beleidsrapport zijn een goede taakverdeling, adequate (juridische) voorlichting, betrokkenheid op politiek niveau en een deskundig en voldoende bemand Monumentenbureau van fundamenteel belang. Een zich verder ontwikkelend en ononderbroken monumentenbeleid levert in de genoemde veiligstelling een belangrijke bijdrage. Het rapport toont aan dat het voor de uitvoering van een monumentenbeleid noodzakelijk is om ook werkelijk beschermde monumenten te hebben. Anno 2009 heeft Aruba officieel nog steeds géén monumenten! Er is weliswaar een monumentenlijst (ook wel monumentenregister genoemd), maar de gebouwen hebben geen monumentstatus. Zonder monumenten zijn het Monumentenbureau, de Monumentenraad en de betrokken Minister van Arbeid, Cultuur en Sport vleugellam. Er is haast geboden. De betrokkenen zullen met spoed een stuurgroep moeten installeren die het voortouw neemt en de noodzakelijke activiteiten aanstuurt.

1.2. Waarde van het gebouwde erfgoed: identiteit

Zowel de stedenbouwkundige aanleg als de historische bebouwing die op Aruba wordt aangetroffen zijn de moeite van het behouden en beschermen waard. Het architectonische erfgoed draagt immers in belangrijke mate bij aan de karakteristiek, de herkenbaarheid en de aantrekkelijkheid van het totaalbeeld van het gehele Land. Over de generaties gegroeide vertrouwdheid met het land, het klimaat, het bouw materiaal en de manier van leven van het Arubaanse volk ligt in de gebouwde omgeving besloten. Ook tegenwoordig voelt de Arubaan zich nog verbonden met de traditionele landelijke en de historische stedelijke architectuur. Deze werd immers grotendeels met vereende krachten door zijn eigen (voor)ouders gebouwd. Oudere Arubanen herinneren zich nog wel het *cunucuhuis* van de familie op het platteland. Wanneer het regende kreeg iedereen vrij van school en werk en men toog naar de plekken om *maishi* en *boonchi* te planten. Oude, soms ruïneuze bedrijfsgebouwen zoals de voormalige goudindustrie in Balashi en Bushiribana, en immigrantendorpen zoals 'the Village' en 'the Colony' van Lago in San Nicolas, wijzen jongere generaties er op dat de welvaart die zij nu kennen niet vanzelf kwam, maar dat goud, fosfaat en olie het 'isla inutile' uit de vergetelheid ontrukten. De identiteit van Aruba schuilt voor een groot deel in het architectonische erfgoed en dat is in het licht van de 'Status Aparte' sinds

1986 een zeer bijzondere gedachte. Deze ondersteunt immers het gevoel van nationale trots en zelfstandigheid.

1.3. Economische component

De versteende geschiedenis vertegenwoordigt een waarde die méér is dan de gebruiks- en monumentale waarde alleen. Hoewel op politiek niveau niet altijd onderkend, bevat het culturele erfgoed een belangrijke economische component die beter zou kunnen worden uitgebuit. Elke florin aan onderhoud of restauratie, laat zich terugverdienen. Zo is op Curaçao en in Suriname de omzet in de toeristenbranche, de bouwsector en de middenstand merkbaar gestegen na de internationale bekendmaking van de plaatsing van de historische binnenstad van respectievelijk Otrabanda en Paramaribo op de werelderfgoedlijst van UNESCO. In de onderlinge concurrentiestrijd om de eer van de toerist, zetten steeds meer landen in op het cultuurhistorisch erfgoed. In die zin vormt onder meer Cuba, eveneens met exotische witte palmenstranden begiftigd, maar daarnaast ook nog eens met een indrukwekkend architectonisch erfgoed, in de nabije toekomst een gedegen concurrent voor Aruba. Maar ook hier kan het historische erfgoed natuurlijk worden aangewend om de vakantie voor de toerist afwisselender te maken. Dat de toerist op dit eiland geniet van 'historisch vertier' blijkt wel uit de dagelijkse stroom dagjesmensen naar de ogenschijnlijk luttele monumenten die Aruba dan wel rijk is: de ruïnes van de goudindustrie in Bushiribana en Balashi, de Alto Vistakapel en de Annakerk van Noord. Dit zijn echter kleine topjes van de ijsberg. Natuurlijk heeft Aruba meer te bieden, maar dat moet dan wel worden onderkend.

1.4. Beeldkwaliteit

Het historische erfgoed speelt een belangrijke rol bij de beeldkwaliteit van Aruba. In de vele reisfolders staat altijd wel een traditioneel cunucuhuis afgebeeld. Niet voor niets is moderne architectuur in de toeristenbranche en bij projectontwikkelaars geïnspireerd op deze bouwstijl. Het is een markante architectuur en de exotische kleuren ervan spreken tot ieders verbeelding. Ondanks zijn bekoorlijkheid, de hoge beeldkwaliteit en het economisch potentieel krijgt het gebouwde erfgoed op politiek niveau nog niet de aandacht die het verdient en van daadwerkelijke bescherming is het daardoor nog niet gekomen. Daardoor is het kwetsbaar. Van de in 2001 genoteerde driehonderdenzestig monumentwaardige gebouwen zijn er in de afgelopen acht jaar meer dan vijfenveertig gesloopt of ernstig vervallen. Voor een klein land als Aruba is dit een ontoelaatbaar hoog aantal. Vooral het stadsbeeld van Oranjestad is er ernstig door beschadigd. In de historische kern zijn grote gaten geslagen. De braakliggende terreinen zoals aan de Schelpstraat, de Visstraat en de Wilhelminastraat zijn tegenwoordig met geparkeerde auto's gevuld en bieden de toerist een troosteloze en ongastvrije aanblik. De beeldkwaliteit in de kleinschalige en fijnmazige historische binnenstad is verstoord geraakt door grootschalige nieuwbouw en nepgevels. Uit interviews blijkt deze situatie niet alleen door monumentenzorgers kritisch te worden

bekeken, maar ook door omwonenden. De roep om bescherming is groot. Er is aantoonbare behoefte aan daadkracht en aan een breder draagvlak in de politiek.

Gelukkig heeft monumentenzorg al een aantal successen geboekt. Dankzij een ingrijpende restauratie met financiële steun van de overheid en van derden, zijn het voormalige Colombothotel en de dokterswoning van Eloy Arends in oude luister hersteld. In de jaren negentig van de vorige eeuw waren deze ernstig vervallen en slooprijp. Tegenwoordig vormen ze het stadhuiscomplex. Ook voor toeristen is het stadhuis een geliefde plek voor huwelijksinzegeningen. In 2000 werd het complex tot monument aangewezen. Het is daarmee het eerste en tot nog toe ook het enige object met een officiële monumentenstatus. De restauratie en reconstructie van het Henriquezcomplex, het Ecurycomplex en van 'Huisje Wild' hebben in het toeristengebied nabij de cruiseschepen tot een waardige entree van het Schelpstraatkwartier geleid.

1.5. Waarom een monumentenbeleidsplan

De Arubaanse overheid beschikt al over een groot aantal ingrediënten om tot een krachtige monumentenzorg en bescherming van het culturele erfgoed te kunnen overgaan. Er is een juridisch instrument om het culturele erfgoed daadwerkelijk veilig te kunnen stellen, namelijk de Arubaanse Monumentenlandsverordening (1991); er is een Monumentenraad (1994) die de Minister ondersteunt en desgevraagd en uit eigener beweging aangaande de monumentenzorg adviseert; er is het Monumentenbureau (1996) dat praktische uitvoering geeft aan het monumentenbeleid van de overheid. Ook is er een financiële motor in de vorm van de Stichting Monumentenfonds Aruba (1996) die restauratiefondsen verwerft en overheidssubsidies beheert. Er zal echter nog een aantal slagen gemaakt moeten worden. De Minister moet nog de door het Monumentenbureau samengestelde monumentenlijst bekrachtigen. De overheid zal ook spoedig een subsidieverordening moeten opstellen om de aanvragen voor onderhoud- en restauratiesubsidie te kunnen afhandelen. De regering zal ook de toekomstige monumenteneigenaren en zaakgerechtigden schriftelijk van de aanwijzingsplannen op de hoogte moeten brengen en hen in staat moeten stellen eventuele bezwaren bij de Landsverordening Administratieve Rechtspraak (LAR) in te dienen. Als laatste, maar niet als minste, zullen duurzame onderlinge contacten met betrokken ministeries en overheidsdiensten moeten worden gelegd voor informatie-uitwisseling, wederzijdse hulp en advisering. Zorg om de kwaliteit van de bebouwde en onbebouwde ruimte is immers een gezamenlijke en dienstoverschrijdende verantwoordelijkheid. Gezien de adviserende rol van het Monumentenbureau bij het opstellen van het Ruimtelijk Ontwikkelings Plan (ROP) van de Directie Infrastructuur en Planning (DIP) zal ook het inventarisatie- en selectieproject *Beschermde dorps- en stadsgezichten* met spoed moeten worden gestart. Een krachtig monumentenbeleid impliceert ook het scheppen van faciliteiten voor het Monumentenbureau als bureau voor kennis en onderzoek, voor documentatiebeheer en voorlichting, voor het beoordelen van aanvragen voor restauratie- en onderhoudssubsidie, voor de

afgifte van monumentenvergunningen en voor het geven van advies en begeleiding bij onderhoud en restauratie. Ook hiertoe zijn richtlijnen verwoord in het Monumentenbeleidsplan dat nu voor u ligt. Hoogst spoedeisend zijn de subsidieverordening en de bekrachtiging van de monumentenlijst.

1.6. Opzet van het beleidsplan

Al geruime tijd bestaat er bij de Minister van Arbeid, Cultuur en Sport en het Monumentenbureau de behoefte aan een monumentenbeleidsplan voor een langere periode. Een dergelijk plan is bedoeld om te komen tot de verdere ontplooiing en continuering van een krachtige monumentenzorg. Het beleidsplan dat nu voor u ligt, doet voor de komende tien jaar voorstellen om betrokken beleidsmedewerkers en bestuurders te ondersteunen. De samenstellers van dit rapport zijn drs. Olga van der Klooster en drs. Michel Bakker. Olga van der Klooster is architectuurhistoricus en sinds 1992 als adviserend lid verbonden aan Monumentencommissies en geïntegreerde Monumenten-Welstandcommissies in Nederland zoals Hillegom, Kampen en Zwolle. Michel Bakker is archeoloog en architectuurhistoricus. Hij was verbonden aan het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg van Amsterdam alwaar hij was belast met de uitvoering van het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) en het Monumenten Selectie Project. Beiden zijn wetenschappelijk onderzoeker en publicist. In 2007 verscheen hun boek 'Bouwen op de Wind, Architectuur en Cultuur van Aruba'. Sinds 2006 zijn zij directeur van het Bureau Plantage Zorg en Hoop in Heemstede. Het bureau is gespecialiseerd in het gebouwde culturele erfgoed van Suriname en het Caribische gebied, in het bijzonder dat van Aruba. Vanaf 1998 onderhouden zij nauwe banden met het Monumentenbureau van Aruba waarvoor op basis van tijdelijke contracten onderzoeksprojecten worden uitgevoerd. De praktijkervaring leidde ertoe dat het nu voorliggende Monumentenbeleidsplan zoveel mogelijk op de Arubaanse situatie kon worden toegesneden. Voor het beleidsplan werden ook interviews met betrokken monumentenzorgers op Aruba afgenomen. De leden van de Monumentenraad van Aruba waren zo vriendelijk het conceptrapport diepgaand te bestuderen. Hun adviezen en opmerkingen zijn eveneens in dit rapport verwerkt.

In hoofdstuk 2 van dit rapport wordt de voorgeschiedenis en de huidige stand van zaken in de monumentenzorg op Aruba geschetst. Er wordt aandacht besteed aan de rol van instanties die direct of indirect bij monumentenzorg betrokken zijn of betrokken zouden moeten worden. Ook worden bestaande leemtes en belemmerende factoren onder de loep genomen. Voorts wordt aangegeven welke zaken voor de ontwikkeling van een krachtige monumentenzorg met voorrang behandeld dienen te worden.

Hoofdstuk 3 spitst zich toe op het Monumentenbureau. Welke projecten zijn tot stand gekomen en wat zijn de wenselijke toekomstige taken.

In hoofdstuk 4 wordt een 'Plan van Actie' geschetst waarin de wenselijke ontwikkelingen en activiteiten over een periode van tien jaar schematisch en door middel van overzichtstabellen in kaart zijn gebracht. De tabellen dienen

als 'kapstukken' te worden beschouwd. Ze bevatten slechts kernwoorden en korte aanwijzingen. Voor een verdere onderbouwing of uitleg zij verwezen naar de voorafgaande hoofdstukken 2 en 3. Deze hoofdstukken fungeren als 'naslagwerken'.

In de praktijk zal blijken dat dit beleidsplan door onvoorziene en veranderende omstandigheden op gezette tijden aan evaluatie toe is. Voor heroverweging en bijsturing van het monumentenbeleid is een driejaarlijkse evaluatie van dit rapport dan ook wenselijk en door de samenstellers voorzien.

2 Achtergrond en stand van zaken

In dit hoofdstuk wordt de voorgeschiedenis en de huidige stand van zaken van de monumentenzorg op Aruba geschetst. Er wordt aandacht besteed aan de rol van instanties die direct of indirect bij monumentenzorg betrokken zijn of betrokken zouden moeten worden. Ook worden bestaande leemtes en belemmerende factoren beschreven. Voorts wordt aangegeven welke zaken voor een de ontwikkeling van een krachtige monumentenzorg met voorrang behandeld dienen te worden.

2.1. Inventarisatie, selectie en beschermingsprocedures van afzonderlijke monumenten

Al in 1966 bestond er een inventarisatielijst van de belangrijkste Arubaanse monumenten. Deze was opgesteld door prof.dr.ir. C. L. Temminck Groll uit Nederland. De hoogleraar verbleef maar een beperkt aantal dagen op Aruba en kon daardoor slechts een globale inventarisatie uitvoeren. De lijst is opgenomen in zijn adviesrapport van 1966: *Monumentenzorg in Suriname en de Nederlandse Antillen*. Het rapport diende een eerste aanzet te geven tot de oprichting van een monumenteninstituut en het geeft daarom uitleg over het begrip monument en de eventuele taken van monumentenzorg, evenals de financiële en technische consequenties ervan. In februari en augustus 1976 bezocht de hoogleraar in opdracht van de toenmalige regering van de Nederlandse Antillen de zes eilanden opnieuw, ditmaal met het doel het in 1967 uitgebrachte advies betreffende de monumentenzorg nader uit te werken. Zijn verblijf resulteerde in de beleidsnota: *Nota Monumentenzorg Aruba en de Antillen*. Hoewel Aruba blijkens de titel toen nog deel uitmaakte van de zes Antilliaanse eilanden wordt aan haar specifieke situatie aandacht besteed. Er wordt daarin ook geadviseerd om zorg te besteden aan de inrichting van de directe omgeving van monumenten. In stedenbouwkundig opzicht komt architectuur, zowel historische als eigentijdse, immers het best tot zijn recht wanneer deze van behoorlijke kwaliteit is en in maat, schaal, kleur en materiaal ermee in harmonie is.^[1]

Direct na het in werking treden van de 'Status Aparte' in 1986 veranderde er op het overheidsniveau nog weinig. In 1985 was weliswaar de Arubaanse Stichting Monumentenzorg opgericht, maar de inzet daarvan was geheel afhankelijk van de persoonlijke inzet van haar leden. Van overheidsbemoediging was nog geen sprake. Daar kwam pas verandering in door de oprichting van het Monumentenbureau in 1996. Dit bureau ressorteert tegenwoordig onder het Ministerie van Arbeid, Cultuur en Sport. Het beschikt in 2009 over een monumentendatabank en een monumentenlijst. In deze databank bevinden zich de registerbladen met waardestellende en redengevende omschrijvingen van 343 monumenten, monumentencomplexen en monumentale ensembles van tenminste vijftig jaar oud. Deze objecten

¹ C.L. Temminck Groll. *Nota Monumentenzorg Aruba/Antillen*, 1977, p. 2

hebben echter nog geen juridische status. De monumentenlijst zal daartoe eerst door de Minister moeten worden bekrachtigd.

Stand van zaken monumenten op Aruba anno 2009

Periode	Project
1967	Inventarisatie monumenten Aruba in: <i>Monumentenzorg in Suriname en de Nederlandse Antillen</i> , prof.dr.ir. C.L. Temminck Groll
1976	<i>Monumentenzorg Aruba en de Antillen</i> , beleidsnota prof.dr.ir. C.L. Temminck Groll
1997	Inventarisatie monumenten ir. W. Monzon
1998-1999	Inventarisatie, selectie en beschrijving monumenten drs. M. M. Bakker drs. O. E. I. van der Klooster
2000	Goedkeuring voorbescherming monumenten
2001	Inventarisatie, selectie en beschrijving monumenten drs. M. M. Bakker drs. O. E. I. van der Klooster
2004	Herijking monumentenlijst, inventarisatie, selectie en beschrijving monumenten Toevoeging 10 monumenten drs. M. M. Bakker drs. O. E. I. van der Klooster
2007-2008	Inventarisatie, selectie en beschrijving tien monumenten Totaal aantal monumenten 343 drs. M. M. Bakker drs. O. E. I. van der Klooster

Nog te doen ten aanzien van monumenten

Onderwerp	Mate van urgentie ++ (zeer urgent)
Om de gebouwen tot monument te kunnen verklaren zal de inspraak- en bezwarenprocedure ten behoeve van de eigenaren van toekomstige monumenten moeten worden opgestart	++
Bekrachtiging monumentenlijst door de Minister	++
Verordening restauratie- en onderhoudssubsidie.	++

2.2. Inventarisatie, selectie en bescherming van stads- en dorpsgezichten

Een plezierig aandoende plaats, stad, dorp of gebouwencomplex komt het best tot zijn recht wanneer de omgeving aantrekkelijk en harmonisch is. [2]

Al in 1976 werd de aandacht gevestigd op de bijzondere waarde van beeldbepalende complexen en samenhangende historische stadsdelen. Temminck Groll stelde in zijn tweede rapport de Wilhelminastraat met enige uitlopers, zoals naar het Fort Zoutman, vanwege het grote aantal monumenten en beeldbepalende panden als beschermd stadsgezicht voor. In die periode was er ook nog een groot aantal cunucuhuizen in volkomen harmonie met het

² C.L.. Temminck Groll. *Nota Monumentenzorg Aruba/Antillen*, 1977.

omringende erf. Ook de bebouwing langs de kustweg in Savaneta kwam voor de status van beschermd dorpsgezicht in aanmerking:

*De oude hoofdstraat evenwijdig aan de zee heeft een zeer aparte sfeer. Bijna alle huizen zijn nog traditioneel. Doordat de plaats naar het noorden toe, naar de autoweg, uitgroeide, kon dit gedeelte, zij 't wat verkommerd, zijn oude karakter goed bewaren.*³

Het Monumentenbureau kon tot nog toe helaas nog niet overgaan tot inventarisatie, selectie en bescherming van beschermenswaardige gebieden. Door het toenemend aantal inwoners op het kleine Aruba – het aantal steeg van 60.000 in 1966 tot over de 100.000 in 2008 – is de druk op het historische erfgoed echter danig toegenomen. Ook dakloze drugsverslaafden richten door brandstichting, inbraak en molest ernstige schade aan. De omstandigheden hebben er toe geleid dat in het 'Koopliedenkwartier' (de Wilhelminastraat en in de directe omgeving daarvan) een aantal zeer belangrijke monumenten verdwenen, zoals het uiterst zeldzame 19de-eeuwse driebeukige stadscunucuhuis aan de Kruisstraat, in de volksmond 'El Castillo' geheten. Ook elders is het stadsbeeld ernstig verminkt doordat er in rap tempo veel monumenten zijn vervallen en gesloopt. Het stedenbouwkundig weefsel van de fijnmazige en kleinschalige historische binnenstad is daardoor gescheurd. De braakliggende terreinen met geparkeerde auto's bieden de toerist en het winkelende publiek een troosteloze en ongastvrije aanblik. In de districten is de samenhang tussen landschap en cunucuhuis door ongecontroleerde nieuwbouw op veel plaatsen verstoord geraakt. Het beschermen van gebieden met een bijzondere waarde is dan ook uiterst urgent. In 2005 stelden drs. Michel Bakker en drs. Olga van der Klooster voor het Monumentenbureau op eigen initiatief 'Memoranda' op. In Memorandum nr. 6 is een voorlopige en globale inventarisatie van beschermenswaardige gebieden opgenomen. Van twee gebieden, namelijk het 'Koopliedenkwartier' en het 'Schelpstraatkwartier' is door Bakker en Van der Klooster in januari 2008 voor het Monumentenbureau een Cultuurhistorische Verkenning gemaakt. Hierin zijn onder meer zogeheten ordekaarten opgenomen waarop de waarde van alle gebouwen is aangegeven.

Stand van zaken bescherming dorps- en stadsgezichten anno 2009

Periode	Stand van zaken
1976	Rapport <i>Monumentenzorg Aruba en de Antillen</i> , prof. dr.ir. C.L. Temminck Groll. Hierin wordt al gewezen op de noodzaak tot het beschermen van dorps- en stadsgezichten
2005	Memorandum nr. 6 . Michel Bakker en Olga van der Klooster. Globale inventarisatie van beschermenswaardige gebieden
2007-2008	Cultuurhistorische Verkenning Koopliedenkwartier en Schelpstraatkwartier

³ Ibidem.

Nog te doen ten aanzien van bescherming stads- en dorpsgezichten

Onderwerp	Stand van zaken	Mate van urgentie
Selectie en beschrijving van gebieden die voor bescherming in aanmerking komen	Nog niet uitgevoerd	++
Voorbescherming van te beschermen gebieden	Nog niet voorgesteld	++
Actualisering van het begrip 'beschermde dorps- en stadsgezichten' in de Monumentenverordening	Nog niet voorgesteld	++

2.3. De Monumentenverordening: het juridisch instrument om te beschermen

Al sinds 1977 beschikt men op de Nederlandse Antillen over een eigen Monumentenlandsverordening: een juridisch instrument om tot de bescherming van afzonderlijke monumenten en van gebieden met een bijzondere waarde over te gaan, hierin aangeduid met 'beschermde dorps- en stadsgezichten.' De verordening biedt ook ruimte extra eisen te stellen aan de kwaliteit van de directe omgeving van een monument. De eigen weg die Aruba in 1986 met de Status Aparte insloeg, leidde aanvankelijk niet direct tot een eigen regelgeving op het gebied van monumentenzorg. Gangbaar bleef de in 1977 opgestelde centrale Monumentenlandsverordening. Eerst in 1991 kwam een Arubaanse Monumentenverordening tot stand bij Landsbesluit van 14 juni 1991 no. 9, in het Afkondigingsblad van Aruba vermeld onder 1991 No. GT 46. De tekst hiervan is echter de letterlijke tekst van de centrale Monumentenlandsverordening voor de Nederlandse Antillen uit 1977. Tegenwoordig is er meer behoefte aan een op de Arubaanse praktijk toegesneden Landsverordening. Voorstellen hiertoe zijn zeven jaar geleden al opgenomen in het 'Concept Monumentenverordening 98'. Basis hiervan vormt nog steeds de verordening van 1991, maar dan nu met toegevoegde voorstellen. Onder meer tot de mogelijkheid van vóórbescherming. Dit aspect is in 2000 door de Staten goedgekeurd en vastgelegd in het Afkondigingsblad van Aruba, 2000 no. 25. Vóórbescherming is een adequaat juridisch instrument om een potentieel monument of een te beschermen dorps- of stadsgezicht alvast veilig te stellen op het moment dat de aanvraag voor de monumentenstatus door de Minister wordt geactiveerd. Met name voor langdurig leegstaande panden die met verval en vernieling worden bedreigd is de verordening op de voorbescherming doelmatig. Eigenaren zouden onder meer de plicht opgelegd kunnen krijgen om het pand te onderhouden. Eveneens kan kordater worden opgetreden bij moedwillige beschadiging. De overige voorstellen in de conceptnota zijn al wel door de Monumentenraad goedgekeurd, maar moeten op politiek niveau nog in behandeling worden genomen en zullen daardoor nog een lange procedure te doorlopen hebben. Naast wijzigingen die de afzonderlijke monumenten betreffen zal de monumentenverordening ook moeten worden aangescherpt op het begrip 'dorps- en stadsgezichten'. Dit is in de loop der jaren sterk gewijzigd. Tegenwoordig bedoelt men hiermee 'gebieden met een bijzondere waarde'. Dat zijn niet alleen historische dorps- en stadskernen, maar ook gebieden waarin de samenhang tussen architectuur, landschap en archeologie van

grote culturele betekenis is. Een mooi voorbeeld hiervan is de goudindustrie bij Balashi en de omringende nagenoeg ongerepte natuurgebieden van de Franse Pas, Mira la Mar, Spaans Lagoen en Rooi Taki. De Arubaanse monumentenverordening behoeft in dit aspect nadere bestudering en wijzigingsvoorstellen. Dit is urgent aangezien men daarmee dan op korte termijn adequaat kan sturen en ingrijpen wanneer er ongewenste projectontwikkelingen zouden plaatsvinden.

Vanwege de aard van de Monumentenverordening zijn zowel het huidige Ministerie van Arbeid, Cultuur en Sport betrokken als het Ministerie van Infrastructuur en Planning. De uit de aard der zaak noodzakelijke formele onderlinge uitwisseling van contacten is tot dusver onvoldoende.

Stand van zaken Arubaanse Monumentenverordening anno 2009

Periode	Stand van zaken	Te doen
1991 Invoering van de Arubaanse monumentenverordening	Toepasbaar als juridisch instrument	Actualisering is noodzakelijk
1998 Aanvullingen op de verordening van 1991 in: Concept 'Monumentenverordening 1998'	In 2000 is van dit concept goedgekeurd de voorgestelde wijziging ten behoeve van de verordening op voorbescherming van monumenten. De concepttekst is echter nog niet toegespitst op beschermde dorps- en stadsgezichten.	De mogelijkheid tot voorbescherming dient vaker te worden benut. Het begrip 'beschermde dorps- en stadsgezichten' moet worden geactualiseerd en toegespitst op de Arubaanse situatie. De geselecteerde beschermenswaardige gebieden moeten voor voorbescherming in aanmerking kunnen komen.

2.4. Adviesorganen

2.4.1. De Welstandscommissie

De huidige Welstandscommissie is op 18 januari 2002 ingesteld en ressorteert niet onder de Minister van Cultuur, maar onder de Minister van Onderwijs, Sociale Zaken en Infrastructuur. Haar taak is het uitbrengen van schriftelijk advies aan deze Minister over de vraag of het uiterlijk en de plaatsing van het bouwwerk, zowel op zichzelf staand als in verband met de bestaande omgeving of de te verwachten ontwikkelingen daarvan, voldoen aan redelijke eisen van welstand. In haar oordeel is de commissie onder meer verplicht het bouwplan te beoordelen in relatie tot de karakteristieken van de reeds aanwezige bebouwing, de openbare ruimte, het landschap dan wel de stedenbouwkundige context. Het behoort niet tot het takenpakket van de welstandscommissie om zich te buigen over monumenten. De beoordeling en adviezen die de huidige Welstandscommissie uitbrengt ten aanzien van bouwplannen in een historisch stadsgebied of in de directe omgeving van monumenten en beschermde gebieden, zijn echter wel van invloed op het gebouwde erfgoed. Voor die gevallen is het raadzaam te onderzoeken of een

geïntegreerde Monumenten-Welstandscommissie kan worden opgericht. In de praktijk wordt dan aan de bestaande Welstandscommissie een monumentendeskundige als lid toegevoegd. Het voordeel van een geïntegreerde monumenten-welstandscommissie is dat niet alleen de Minister van Onderwijs, Sociale Zaken en Infrastructuur, maar ook de Minister van Arbeid, Cultuur en Sport (gelijktijdig) kunnen worden geadviseerd. Hierdoor is afstemming van beide disciplines gewaarborgd. Een andere mogelijkheid is de oprichting van een afzonderlijke Monumentencommissie.

2.4.2. De Monumentencommissie

Voor het adviseren van de Minister van Arbeid, Cultuur en Sport bij het wel of niet afgeven van een monumentenvergunning kan ook een afzonderlijke Monumentencommissie worden ingesteld. De adviserende leden van deze commissie dienen onafhankelijk te zijn. Dat betekent dat zij niet werkzaam zijn bij het ministeriële of ambtelijke overheidsapparaat. Zij mogen evenmin adviseren wanneer zij beroepshalve bij een voorliggend bouwplan betrokken zijn. De secretaris is doorgaans wel een ambtenaar. Deze is geen adviserend commissielid, maar voorlichter van de ingediende aanvragen en bouwplannen die in het kader van een monumentenvergunning in de Monumentencommissie worden besproken. De secretaris van de Monumentencommissie maakt van het besprokene een verslag. Dit verslag is altijd openbaar. De secretaris van de Monumentencommissie op Aruba zou een afgevaardigde van het Monumentenbureau kunnen zijn.

Dit bureau is immers het orgaan dat aanvragen voor een monumentenvergunning in behandeling neemt en ook afhandelt. Bij het aanstellen van de onafhankelijke, adviserende commissieleden valt te denken aan deskundigen uit de aan de monumentenzorg verwante beroepsgroepen en disciplines, zoals restauratiearchitecten, architectuurhistorici, historici en leden van historische genootschappen, zoals de Stichting Monumentenzorg. De commissievergaderingen zijn altijd openbaar. Voor aanvragers van een monumentenvergunning is het echter toegestaan de commissie te verzoeken om de vergadering in beslotenheid te voeren wanneer sprake is van een voorbespreking of oriënterend gesprek. Daarbij stelt de aanvrager zich alleen op de hoogte van de mening van de commissieleden. Er wordt dan ook geen formeel advies uitgebracht aan de Minister, evenmin kan een monumentenvergunning worden afgegeven. Van het besprokene van een besloten vergadering maakt de secretaris een intern verslag.

Om aanvragen voor een monumentenvergunning te kunnen beoordelen zal de Monumentencommissie een gefundeerd toetsingskader moeten hanteren. Een dergelijk toetsingskader heet 'Monumentennota'. Deze wordt via een Ministeriele Beschikking vastgesteld. De nota weerspiegelt derhalve een officieel door de overheid erkend monumentenbeleid. Een dergelijk rapport bevat criteria waaraan bouwplannen en aanvragen voor een monumentenvergunning getoetst en beoordeeld kunnen worden. Daar waar het gaat om adviezen ten aanzien van beschermde stads- en dorpsgezichten zijn zogeheten 'Beeldkwaliteitplannen' geschikte toetsingskaders.

Nagegaan zou moeten worden in hoeverre de bestaande Monumentenraad als een Monumentencommissie zou kunnen fungeren. Daartoe dienen echter wel duidelijke afspraken en voorschriften te worden opgesteld. Om verdere vertraging zoveel mogelijk tegen te gaan, is het raadzaam om vooruitlopend op de afronding van de aanwijzings- en inspraakprocedure, op de bekrachtiging van de monumentenlijst en op de totstandkoming van de subsidieverordening, alvast een informele Monumentencommissie te installeren. Zowel de Monumentenraad als deze informele Monumentencommissie dienen zich initiërend, adviserend en begeleidend ten opzichte van het Ministerie op te stellen.

Het is zeer wenselijk dat de Monumentencommissie betrokken wordt bij bouwplannen en stadsvernieuwingsprojecten waarbij het culturele erfgoed in het geding is. Als zodanig zou het ook het betrokken Ministerie van Onderwijs, Sociale Zaken en Infrastructuur moeten kunnen adviseren. Er bestaan echter (nagenoeg) geen formele contacten. Dit Ministerie heeft een eigen adviserend orgaan, namelijk de Welstandscommissie. Hierin zijn zoals gezegd geen vertegenwoordigers uit de monumentenzorg als leden aangetrokken.

2.4.3. De Monumentenraad

Conform de Monumentenverordening is in 1994 de Arubaanse Monumentenraad ingesteld. Hij bestaat uit tenminste zeven en ten hoogste elf ter zake deskundige leden. De raad is een ministerieel adviesorgaan en brengt de huidige bij monumentenzorg betrokken Minister desgevraagd of uit eigener beweging advies uit in zaken welke op de monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten van Aruba betrekking hebben. Het is de taak van de raad om monumenten en dorps- en stadsgezichten tot (voor)bescherming voor te dragen. Hieraan voorafgaand zal de raad de Minister ook adviseren en begeleiden bij de inspraak- en aanwijzingsprocedures. De Monumentenraad vormt een essentiële tussenschakel in de drie-eenheid Ministerie – Monumentenraad – Monumentenbureau. De raad fungeert als het ware als een transformator die de 'input-voorstellen' van het Monumentenbureau (wensen, praktische informatie en dergelijke) en de vragen en de behoefte aan voorlichting bij de overheid, onderzoekt en vertaalt in beleidsadviezen aan de Minister. Als uitvoerend orgaan van het monumentenbeleid van de overheid en als dé monumenten-praktijkdeskundige bij uitstek, zal de stem van het Monumentenbureau luid in de Monumentenraad mogen klinken. Conform de Monumentenverordening zal de raad ook als beheerder optreden van A) het *Monumentenregister* en B) het *Register op beschermde dorps- en stadsgezichten*. Deze registers vormen de 'levenskern' van het Monumentenbureau. Onder meer uit praktische overweging is de secretaris van de Monumentenraad – *qualitate qua* tevens de directeur van het Monumentenbureau – ook belast met de taak de registers voor de raad te beheren.

In de praktijk blijkt de Monumentenraad nog niet optimaal te kunnen functioneren. Zo bestaan de noodzakelijke registers nog niet. De raad kan daardoor in het geheel geen monumenten en dorps- en stadsgezichten tot bescherming aan de Minister voordragen. Het Monumentenbureau hanteert

weliswaar een 'monumentenlijst' (fase A), maar door het uitblijven van een juridische onderbouwing kan er geen enkele status aan worden ontleend. Pas op het moment dat de Minister de aanwijzingsprocedure aanvangt, kan de raad alvast overgaan tot het voordragen tot voorlopige voorbescherming. De Minister zal dus eerst en zo spoedig mogelijk een inspraak- en aanwijzingsprocedure moeten activeren. De aanwijzings- en inspraakprocedures moeten niet worden onderschat. Het zal een groot aantal jaren in beslag nemen. Monumenteneigenaren en zaakgerechtigden moeten namelijk eerst worden aangeschreven en in de gelegenheid worden gesteld om bezwaren te uiten. In sommige gevallen zal het moeizaam blijken te zijn om de eigenaar te achterhalen. Andere eigenaren zullen bezwaren indienen die moeten worden gehoord en behandeld. Mogelijk zullen zelfs gerechtelijke procedures worden aangespannen. Om de voortgang in deze kwestie te continueren en te bespoedigen is het zeer wenselijk de overlegstructuur tussen de Minister en de Monumentenraad te intensiveren. Dit kan door het op gezette tijden – om de drie maanden – beleggen van een vergadering voor betrokken partijen. De rol van de Monumentenraad als adviseur van de Minister zal hierbij een initiërende, een stimulerende en een begeleidende component in zich moeten dragen. De Monumentenraad zal daarnaast in de gelegenheid moeten worden gesteld om indien wenselijk, deskundige hulp in te schakelen voor studie en voorbereidend onderzoek naar de praktische uitvoering van de procedures. Ten slotte zal dan de directeur van het Monumentenbureau gemachtigd worden de monumenten (fase A) te registreren.

De Monumentenraad anno 2009

Taken	Stand van zaken – niet uitgevoerd
Beheren monumentenregister	Het huidige monumentenregister/lijst is nog niet officieel. De Monumentenraad dient de Minister allereerst te adviseren over te gaan tot de aanwijzing- en inspraakprocedure.
Voordragen tot voorbescherming afzonderlijke monumenten	Op het moment van aanvang van deze inspraakprocedure kan de Monumentenraad het bestaande monumentenregister voordragen tot voorbescherming in afwachting op de officiële aanwijzing.
Adviseren aanwijzing monumenten	Loopt parallel aan de ministeriële bekrachtiging van de monumentenlijst.
Voordragen tot voorbescherming gebieden met een bijzondere waarde (voormalige 'dorps- en stadsgezichten')	Er bestaat geen lijst met te beschermen stads- en dorpsgezichten.
Fungeren als Monumentencommissie voor het adviseren van de Minister bij het wel of niet afgeven van een monumentenvergunning	Officieel bestaat er geen Monumentencommissie. Als alternatief zou de Monumentenraad deze taak op zich kunnen nemen, mits daartoe goede afspraken worden gemaakt. Een Monumentencommissie behoeft gefundeerde beoordelingscriteria./toetsingskaders.
Hanteren van officiële toetsingskaders ten aanzien van bouwplannen die het culturele erfgoed direct of indirect betreffen, zoals: monumentennota bestemmingsplan beeldkwaliteitplan cultuurhistorische effectrapportage	– – – –
Overleg met het Ministerie van Arbeid, Cultuur en Sport	De overlegstructuur tussen de Monumentenraad en de Minister dient te worden geïntensiveerd. De rol van de raad zal bij dit overleg initiërend, stimulerend, adviserend en begeleidend moeten zijn.
Contact met het Ministerie van Sociale Zaken en Infrastructuur	De contacten dienen te worden gelegd c.q. verbeterd.

2.5. Samenwerking overheidsdiensten en andere instanties

2.5.1. Overheidsdiensten

Kerntaak van monumentenzorg is het beschermen van het gebouwde erfgoed. Monumentenzorg is uit de aard der zaak echter ook betrokken bij de werkzaamheden van andere beleidssectoren en vice versa. Bij de kwaliteit van stedelijke en landschappelijke gebieden zijn immers ontwikkelingen op het gebied van nieuwbouw en projectontwikkeling, landschapsbeheer, archeologie en monumentenzorg in het geding. Zorg om de gebouwde en ongebouwde ruimte is daarom een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Onderling overleg en advies zijn daarbij onontbeerlijk. Men kan zelfs stellen dat de kwaliteit van de gebouwde en ongebouwde ruimte beter kan worden

gegarandeerd wanneer betrokken disciplines elkaar raadplegen, adviseren en van elkaars expertise profiteren.

De rol van monumentenzorg als gesprekspartner en adviseur zou in dezen een actieve kunnen zijn. De benutting van de aanwezige cultuurhistorische identiteit en kwaliteit kan belangrijk bijdragen aan de stedelijke en landschappelijke ontwikkelingen op Aruba.

In de praktijk blijkt al een 'Plancommissie' te bestaan. Voor gemeenschappelijk overleg zijn daarin meerdere overheidsdiensten vertegenwoordigd, zoals de Dienst Openbare Werken (DOW) en de Directie Infrastructuur en Planning (DIP). Voor het Monumentenbureau zou een rol als lid en gesprekspartner moeten zijn weggelegd. Overige mogelijke gesprekpartners zijn Volkshuisvesting en Sociale Zaken. Voor een overzicht van mogelijke samenwerkingsverbanden tussen de betrokken diensten kan worden verwezen naar hoofdstuk 3.

2.5.2. Stichting Monumentenfonds Aruba

De Stichting Monumentenfonds Aruba is op 17 juni 1996 opgericht en heeft een bestuur van tenminste vijf en maximaal zeven lands- en particuliere vertegenwoordigers. Doel van de stichting is het bevorderen van het herstel en behoud van monumenten van Aruba, een en ander binnen het kader van de beleidsdoelstellingen van het land Aruba. De stichting zal deze doelstelling verwezenlijken door:

- het aankopen en op andere wijze verkrijgen, restaureren en exploiteren van monumenten
- het verlenen van financieringsfaciliteiten ter restauratie, instandhouding en verfraaiing aan belanghebbende gerechtigden van een als monument aangewezen zaak en het verlenen van diensten op financieel en administratief gebied in verband daarmee
- het verwerven, beheren en beschikbaar stellen van geldmiddelen ten behoeve van bestedingen

Het fonds is geen overheidsinstantie, maar de samenwerking met het Monumentenbureau dat wel een ambtelijke instelling is, is zoals passelijk zeer nauw. Voor de gebouwen die in beheer zijn bij het fonds, begroot het bureau de kosten voor een geplande restauratie, terwijl het fonds daartoe dan de toegekende overheidsgelden beheert. In de praktijk besteedt het Monumentenbureau deze projecten ook aan, terwijl het tevens fungeert als coördinator, begeleider en eventueel als directievoerder bij de uitvoering van restauratieprojecten.

De subsidie voor restauratie en onderhoud van particuliere monumenten, zal na de totstandkoming van de subsidieverordening en het vrijkomen van overheidssubsidie eveneens door het Monumentenbureau worden begroot en naar verwachting door het fonds worden beheerd. Gebouwen in eigendom van het Land komen vooralsnog niet voor overheidssubsidie in aanmerking, maar er zijn plannen om landsgebouwen die aan restauratie toe zijn naar het fonds over te hevelen.⁴

⁴ Concept Overeenkomst Stichting Monumentenfonds en Monumentenbureau.

Deze toekomstige ontwikkelingen leiden tot een aanzienlijke verzwaring van het takenpakket van het fonds. Essentieel is daarbij dat de boekhouding voldoende transparant is en dat jaarlijks tijdig een jaarrekening wordt voorgelegd. Op dit moment heeft het fonds een zorgelijke achterstand in de opstelling van de jaarrekeningen over de afgelopen jaren.⁵

2.5.3. Stichting Monumentenzorg

In 1985 werd de Stichting Monumentenzorg in het leven geroepen. Deze stelt zich ten doel aandacht en waardering te kweken voor zowel afzonderlijke monumenten als voor stads- dorps- en landschapsgezichten. Daarnaast zet de stichting zich in voor het behoud en herstel ervan en het werven van financiële ondersteuning. Dankzij haar grote inzet zijn in het verleden onder meer de kalkoven in de Ranchostraat en de Willem III-toren bij Fort Zoutman gerestaureerd. Het beheer over de kalkoven is inmiddels overgedragen aan het Monumentenfonds, evenals het beheer over de commandeursgraven.⁶ De stichting ressorteert niet onder de overheid, maar is een onafhankelijk orgaan en functioneert op basis van de persoonlijke betrokkenheid en vrijwillige inzet van haar afzonderlijke leden. Op verzoek treedt zij op als adviseur voor onder meer de overheid, het Monumentenbureau en de Directie Infrastructuur en Planning (DIP). De stichting werkt op dit moment aan vernieuwing.

2.6. Remmende factoren

2.6.1. De remmende kracht van de overheid

Door de bekrachtiging van de Arubaanse Monumentenverordening in 1991 en het in werking stellen van de Monumentenraad (1994) en het Monumentenbureau (1996) heeft de overheid serieuze stappen ondernomen om het Arubaanse erfgoed voor de huidige en toekomstige generaties te beschermen. Mede dankzij financiële steun van de overheid evenals van het voormalige KABNA en UNOCA is al een aantal essentiële stappen gezet op weg naar een goed ontwikkelde monumentenzorg. Ook zijn er op initiatief van de Stichting Monumentenfonds Aruba en het Monumentenbureau tussentijds belangrijke restauratiewerkzaamheden tot stand gekomen. Wil de overheid in de komende tien jaar echter een krachtig monumentenbeleid ontwikkelen dan zal dit consequent en ononderbroken moeten worden uitgevoerd. Er zal daarom nog een aantal slagen gemaakt moeten worden. Merkwaardig genoeg blijkt in de praktijk juist de overheid ongewild een stagnerende werking op zijn eigen monumentenbeleid te hebben.

Politieke verkiezingen

De terugkerende politieke verkiezingen en de daaruit voortvloeiende regeringswisselingen raken het ambtenarenapparaat en de uitvoer van het monumentenbeleid zozeer dat ze een zorgvuldige voortgang soms langdurig kunnen stagneren.

⁵ Vriendelijke mededeling mevrouw Y. Webb-Kock.

⁶ Vriendelijke mededeling mevrouw A. van Romondt.

Te trage afhandeling procedures en voorstellen tot wijziging van de verordening

Ook vormt de trage afhandeling van verordeningen en wijzigingsvoorstellen een groot struikelblok. Zolang de aanwijzings- en inspraakprocedure en de afronding daarvan uitblijven is het Monumentenbureau tot op zekere hoogte zelfs vleugellam. Door geheimhoudingsplicht – de monumentenlijst is immers nog niet openbaar – kan officieel geen rechtstreekse informatie aan particulieren worden verstrekt. Het Monumentenbureau ervaart ook dat zij in de media niet al te nadrukkelijk op sloopplannen van monumenten kan reageren. In de zin der wet bestaan er immers nog geen beschermde monumenten, zelfs geen voorbeschermde. Pas op het moment dat de Minister de aanwijzingsprocedure opstart, dat wil zeggen de monumenteigenaren in kennis stelt van de op handen zijnde aanwijzing, kunnen de gebouwen tot voorbescherming worden voorgedragen. Als juridisch instrument is de Monumentenverordening op dit moment echter niet toepasbaar.

Met lede ogen heeft men daardoor moeten toezien dat in de afgelopen acht jaar een groot aantal gebouwen is gesloopt en verminkt. Zoals reeds in paragraaf 1.4. is opgemerkt is dit aantal op een totaal van de 343 gebouwen op de monumentenlijst ontoelaatbaar hoog. Op dit moment wordt het zeer beeldbepalende en historisch zeer belangrijke bestuurskantoor aan de L.G. Smithboulevard met sloop bedreigd. Het zou een verlies betekenen van een van de markantste gebouwen die DOW in de jaren veertig van de 20ste eeuw bouwde.

Een langdurig uitblijven van de toekomstige subsidieverordening zal de monumentenzorg al even ernstig raken. Van onderhoud en restauratie van particuliere monumenten is dan geen sprake, of deze moeten op persoonlijk initiatief van de eigenaar en uit eigen middelen worden bekostigd.

Begrotingstekorten

Voortgang in de monumentenzorg wordt op dit moment sterk gehinderd door tekorten op de overheidsbegroting. Hierdoor stagneren urgente onderzoeksprojecten. De wensen om het culturele erfgoed voor toekomstige generaties te beschermen zal de overheid dan ook méér tot uitdrukking moeten brengen in het stellen van financiële prioriteiten. Berekeningen door de *Aruba Investment Bank* tonen aan dat er jaarlijks drie miljoen gulden (Afl.) zal moeten worden geïnvesteerd. Op dit moment dient het Monumentenbureau rond te komen met een half miljoen, hetgeen zeer weinig is.

Op politiek niveau wordt lang niet altijd onderkend dat het Arubaanse historische erfgoed een belangrijke economische component in zich heeft die veel beter kan worden uitgebuit dan nu het geval is. Elke florin aan onderhoud en restauratie, laat zich drievoudig terugverdienen. Zoals gesteld profiteerden de toeristenbranche, de bouwsector en de middenstand direct van een merkbare stijging in de omzet na de internationale bekendmaking van de plaatsing van de historische binnenstad van Curaçao en van Paramaribo op de Werelderfgoedlijst van UNESCO. De succesvolle restauraties van het voormalige Colombiahotel en de woning van dokter Eloy Arends – thans het stadscomplex aan de Wilhelminastraat en de Zoutmanstraat – en van het Henriquezcomplex, het Ecurycomplex en 'Huisje Wild' aan de Schelpstraat hebben tot een verhoging van de beeldkwaliteit van de betreffende stadsdelen geleid. Het stadhuis heeft een bijzondere aantrekkingskracht en is bij veel

buitenlanders een geliefde plek voor de huwelijksvoltrekking. De restauratie van de overige historische herenhuizen in de directe omgeving zou dit stadsgebied kunnen verheffen tot een hoogwaardig 'koopliedenkwartier' met een hoog potentieel voor de middenstand en het toerisme.

De restauratie van de ernstig vervallen gebouwen aan de Schelpstraat – het Henriquezcomplex, het Ecurycomple en Huisje Wild, – leidde tot een waardige en representatieve stadsentree. Dit gedeelte van de stad behoort tot het directe wandelgebied van de passagiers van de cruiseschepen.

Ook moet worden onderkend dat een goed ontwikkelde monumentenzorg nieuw te creëren banen in het bouwambacht garandeert en derhalve aantrekkelijke perspectieven voor het technisch onderwijs biedt.

Te beperkte onderlinge communicatie tussen de betrokken ministeries

Monumentenzorg verdient de aandacht en ondersteuning van overheidsdiensten en zal dan ook verder in het ambtelijk overheidsapparaat moeten worden ingebed. Tot nog toe is er geen sprake van onderlinge afstemming. Verdere uiteenzetting van wenselijke betrekkingen met overheidsdiensten worden in hoofdstuk 3 aangehaald.

Belemmerende factoren bij de bestuurlijke overheid

- stagnatie ambtelijk apparaat door politieke verkiezingen
- onvoldoende financiële prioriteit voor monumentenzorg
- economisch potentieel van monumenten nog onvoldoende onderkend
- monumentenzorg niet voldoende ingebed in het ambtelijke overheidsapparaat
- schortend handhavingsbeleid – inbegrepen dienaangaande sancties – bij wettelijke overtredingen en moedwillige beschadiging van monumenten

2.6.2. *Het probleem van de onverdeelde boedels en de dakloze drugsverslaafden*

Een ernstige, zo niet de ernstigste, belemmering voor het goed functioneren van de monumentenzorg is de veel voorkomende kwestie van de onverdeelde boedels waarbij monumenten direct of indirect betrokken zijn. Erfgenamen – in sommige gevallen zijn meer dan honderd personen betrokken waarvan een aantal onbereikbaar – komen dan niet tot overeenstemming over de verkoop of de verhuur van de grond en het daarop staande leeggekomen huis – monument – van de erflater. In de praktijk blijkt ingrijpen door de overheid via de bestaande onteigeningswet een uiterst impopulaire maatregel en het is dan ook slechts twee keer in de Arubaanse geschiedenis voorgekomen. Het merendeel van de monumenten vervalt na jarenlange leegstand tot een ruïne 'beyond repair'. Met name de historische kern van Oranjestad is hierdoor ernstig aangetast. Het aantal monumenten dat in de nabije toekomst ook op deze wijze kan sneuvelen is groot. Een bijkomende, even ernstige factor is die van het probleem van dakloze drugsverslaafden. Leegstaande huizen worden gekraakt. In de kleine stadskernen waar men elkaar kent is men snel van de situatie van de leegstaande huizen op de hoogte. Binnen een jaar is het monument meestal door brandstichting en opzettelijke vernieling in vrijwel ruïneuze staat. Helaas moet worden geconstateerd dat ook niet altijd kordaat

wordt opgetreden bij wettelijke overtredingen als moedwillige beschadiging en vernieling van gebouwen.

Dakloze drugsverslaafden – chollers – die voor overlast in de buurt zorgen, worden door de ‘chollerpolitie’ verjaagd. De schuilplaatsen van de dakloze drugsverslaafden worden afgebroken, onwetend als men is van de monumentale status ervan. Inmiddels zijn de drugsverslaafden dan al op zoek naar een nieuw leegstaand huis dat óók een monument kan zijn. Om dit probleem terug te dringen zijn de Stichting Monumentenfonds en het Monumentenbureau er toe overgegaan een tweetal gebouwen dicht te metselen: het voormalige herenhuis van de familie Arends aan de Wilhelminastraat 7 (het voormalige Papiamentorestaurant) en het oudste stadscunucuhuisje van Oranjestad aan de Oranjestraat 2. Deze huizen kunnen zodoende weliswaar niet meer worden gekraakt, maar ze bieden sinds 1998 en 2000 een weinig uitnodigende aanblik. Het monumentenfonds wilde de huizen toen al verwerven, maar de vraagprijs van de erfgenamen is exorbitant hoog.

De kwestie van de onverdeelde boedels is dusdanig ernstig dat de overheid sancties moet stellen. Er zal tot voorbescherming moeten worden overgegaan zodat het mogelijk wordt de erfgenamen de plicht tot onderhoud op te leggen. Ook kan de overheid optreden bij moedwillige vernieling van een monument. Daarnaast zal gewerkt moeten worden aan bewustwording door het kweken van kennis en begrip voor het culturele erfgoed, zoals bijvoorbeeld in het onderwijs. Ook kan preventief worden opgetreden door de ouders voorlichting te geven over een eventuele testamentaire regeling met betrekking tot de toekomstige bestemming van het monument. Makelaars en notarissen dienen eveneens te worden voorgelicht over de status van de objecten. Zij immers zijn direct betrokken bij aan- en verkoop van panden. Gezien de juridische consequenties van de monumentenstatus, is het noodzakelijk toekomstige eigenaren te informeren.

2.6.3. Huurgronden, erfpachtgronden en eigendom

Ongeveer 65 % van de registermonumenten staat op huurgrond (gronden die in eigendom zijn van het Land). Onderzocht dient te worden welke consequenties deze situatie heeft op het wel of niet verstrekken van overheidssubsidies bij onderhoud en restauratie van het monument. Het beleid van de Minister van Onderwijs, Sociale Zaken en Infrastructuur en van de Directie Infrastructuur en Planning is er overigens thans op gericht om huurgronden om te zetten in erfpachtgronden welke bezwaard kunnen worden. Dat wil zeggen dat eigenaren de gronden dan kunnen bezwaren met een hypotheek om het pand te restaureren, hetgeen bij huurgronden niet mogelijk is.

Er bestaat tegenwoordig ook nog een aantal onbeheerde en verlaten monumentwaardige huizen op huurgrond. Onderzocht dient te worden of deze panden door het Land kunnen worden veilig gesteld door toepassing van artikel 24 van het nieuw Burgerlijk Wetboek (BW) van Aruba. Hierin: “Onroerende zaken die geen andere eigenaar hebben, behoren aan het Land.”⁷

⁷ Vriendelijke mededeling de heer Vi Frank, lid van de Monumentenraad Aruba.

2.6.4. *Het ontbreken van een restauratieambacht*

Op Aruba is gebrek aan gespecialiseerde aannemers en ambachtslieden zoals stukadoors, timmerlieden en metselaars. Tot nog toe ontbreken op architectuurrestauratie gerichte opleidingen. Daarnaast is het aantal Arubaanse studenten dat zich in het buitenland in deze richting specialiseert zeer klein. Tot voor kort was er ook weinig vraag naar deze beroepsgroep. De Arubaanse monumentenzorg staat immers nog in zijn kinderschoenen. Met het toenemend aantal door het monumentenfonds te initiëren restauratieprojecten en met het aantrekken van de monumentenmarkt zal ook de vraag naar bekwame werknemers en ervaren aannemers toenemen. In Suriname waar eveneens een gebrek aan vaklieden bestaat, worden positieve resultaten geboekt met 'teambuilding'. De daar woonachtige restauratiearchitect ir. Philip Dikland (KDV-Architects) heeft in de loop van de jaren een vast team van werknemers om zich heen verzameld dat op de bouwplaats wordt opgeleid. Sleutelwoord is *continuïteit*, zowel in de samenstelling van het team, als in de mate van opdrachten in de toekomst. Inmiddels is het bureau zo gespecialiseerd dat het in de restauratiewereld aldaar onmisbaar is geworden en daardoor van opdrachten verzekerd is. In Suriname worden restauratieprojecten ook aangewend voor het opleiden van werkeloze jongeren en vroege schoolverlaters. Zo werd de restauratie van het Nola Hatterman Instituut in 2005 uitgevoerd met medewerking van de Stichting Arbeids Mobilisatie (SAO). Deze stichting draagt zorg voor het her-, om- en bijscholen van jongeren vanaf 16 jaar. Op Curaçao heeft zich gaandeweg een klein aantal aannemers in de architectuurrestauratie gespecialiseerd. Enig nadeel zijn de voortdurend stijgende vraagprijzen ervan, aangewakkerd door de succesvolle resultaten van de projecten en de schaarste in aannemers zodat een gezonde onderlinge competitie ontbreekt. Veel is er voor te zeggen om vanuit de overheid een aan het Monumentenbureau gekoppelde eigen *monumentenwacht* te installeren (zie hoofdstuk 3).

2.7. *Het Revolving Fund*

In de begrotingen van het ministerie van OCW heeft minister Plasterk voor de periode van 2008 tot en met 2011 jaarlijks een bedrag van twee miljoen beschikbaar gesteld. In totaal zal er acht miljoen beschikbaar komen ten behoeve van het behoud van het onroerende erfgoed op de Antillen en Aruba. Het fonds is speciaal bedoeld voor particuliere eigenaren. Uit dit fonds kunnen aan hen laagrentende leningen worden verstrekt. In de Nederlandse praktijk en op Curaçao worden via het Nederlandse Restauratiefonds al enkele jaren gebruik gemaakt van een Revolving Fund. Het blijkt een duurzame en effectieve manier om enerzijds restauraties te financieren en anderzijds om het onderhoud te stimuleren. Aan het verstrekken van de lening is namelijk een onderhoudsplicht verbonden. Ook op Aruba kunnen monumenteneigenaren een beroep op dit fonds doen, echter niet voordat hun woning de officiële monumentenstatus heeft gekregen. Doordat de monumentenlijst nog niet is bekrachtigd, kan het fonds op Aruba vooralsnog door niemand worden aangesproken.

3 Het Monumentenbureau nu en straks

Dit hoofdstuk spitst zich toe op het Monumentenbureau. Wat zijn de werkzaamheden tot nog toe en wat zijn de wenselijke toekomstige taken?

3.1. Het huidige personeelsbestand en taken

Op 23 september 1997 werd bij Landsbesluit het Monumentenbureau ofwel het Oficina di Monumento wettelijk bekrachtigd. Het bureau was overigens al op 1 januari 1996 in werking getreden. Het is een ambtelijke instelling en het ressorteert als zodanig onder het Ministerie van Arbeid, Cultuur en Sport. De oprichting ervan betekent dat monumentenzorg niet langer meer alleen aan particulieren hoeft te worden overgelaten, maar dat ook de overheid het als haar eigen taak beschouwt het gebouwde erfgoed veilig te stellen. Anno 2009 beschikt het Monumentenbureau over acht werknemers: een directeur, een beleidsadviseur met de toegevoegde taak van eerste waarnemend directeur, een directiesecretaresse, een restauratiearchitect met toegevoegde taak van tweede waarnemend directeur, een restauratietechnicus, een beheerder, een onderhoudsman en een conciërge.⁸ Voor een uitvoerige omschrijving van de personeelstaken zij verwezen naar Bijlage II.

De functies zijn weliswaar afgebakend, maar er is sprake van wederzijdse ondersteuning en waar mogelijk zaakwaarneming bij afwezigheid. Voor wetenschappelijk architectuurhistorisch onderzoek en advisering wordt het bureau sinds 1998 door twee externe monumentendeskundigen van het bureau Plantage Zorg en Hoop uit Heemstede bijgestaan. Voor tijdelijke projecten die zij tussen 1998 en 2001 uitvoerden – het inventariseren, selecteren en beschrijven van monumenten – vond de financiering plaats door het voormalige KABNA (tegenwoordig Vertegenwoordiging van Nederland in Aruba (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) en UNOCA. De in 2004 en 2005 uitgevoerde projecten – het herijken van de monumentenlijst en het opstellen van een conceptbeleidsplan – en de in 2007 en 2008 uitgevoerde projecten – het inventariseren en beschrijven van tien monumenten, de cultuurhistorische verkenning van het ‘Koopliedenkwartier’ en het ‘Schelpstraatkwartier’ en het definitief afronden van het Monumentenbeleidsplan – zijn dankzij financiering van het Ministerie van Arbeid, Cultuur en Sport tot stand gekomen. In de tussenliggende periodes vinden vrijblijvend digitaal overleg en advies plaats en worden er voor het Monumentenbureau hand en spandiensten verricht, zoals het opstellen van teksten voor de jaarlijkse monumentenkalender en het opstellen van memoranda.

Tussen 1996 en 2009 heeft het Monumentenbureau in samenwerking met het Monumentenfonds restauratieprojecten gerealiseerd. Het betreft hoofdzakelijk gebouwen die in het beheer zijn van het Monumentenfonds. Jammer genoeg heeft het Monumentenbureau zich nog niet kunnen inzetten voor particuliere

⁸ Vriendelijke mededeling mevrouw Y. Webb-Kock.

eigenaren. De monumenten bestaan immers nog niet officieel. Veel eigenaren zijn ook nog onwetend over de status van hun woning.

Om de toenemende werkzaamheden in de toekomst het hoofd te kunnen bieden is versterking en verdere specialisering nodig op het gebied van financieel-juridische zaken, administratie, correspondentie, archiefbeheer en documentatie. Op dit moment heeft het bureau een vacature uitstaan voor een administratief medewerk(st)er. Ook voor een buitendienst is assistentie noodzakelijk.

Globaal vallen de werkzaamheden van het Monumentenbureau in twee hoofdmoten uiteen:

- I Het tot ontwikkeling brengen van de Arubaanse monumentenzorg en het uitvoeren van het monumentenbeleid van de overheid
- II Samenwerking met de Stichting Monumentenfonds Aruba

ad II

Het Monumentenfonds en het bureau hebben tussen 1996 en 2009 een aantal belangrijke restauratieprojecten gerealiseerd:

- Stadhuiscomplex, Wilhelminastraat-Zoutmanstraat-Oranjestraat (1998)
- Henriquezcomplex, Schelpstraat 36-38 (2000)
- Verplaatsing en restauratie van het stadscunucuhuis Weststraat (2001)
- Plaatsing van twee nieuwe windmolens (2003)
- Voormalige Julianaschool, Wilhelminastraat 6 (2006)
- Huisje Wild, Schelpstraat 12 (2006)
- Ecurycomplex, Schelpstraat 4-42, Emandstraat (2007)
- Watertoren San Nicolas, mogelijke voorbereiding 2009
- Watertoren Oranjestad, mogelijke uitvoering 2009
- Gerecht in Eerste Aanleg, uitvoering onbekend

Wanneer de subsidieverordening eenmaal een feit is, zal het Monumentenbureau de aanvragen voor restauratie- en onderhoudssubsidie van monumenteneigenaren in behandeling nemen. Het fonds daarentegen zal de in de verordening geregelde restauratie- en onderhoudssubsidies beheren. De hoogte van de jaarlijkse of meerjaarlijks te verstrekken overheidssubsidies wordt weer vastgesteld in het door het Monumentenbureau opgestelde 'Meerjarenprogramma'.

Er bestaat nog geen samenwerkingsovereenkomst tussen beide partijen. Wel heeft men een concept 'Samenwerkingsovereenkomst tussen het Monumentenbureau en de Stichting Monumentenfonds Aruba' opgesteld. Hierin zijn onder meer de wederzijdse taken vastgelegd voor de genoemde restauratie en het onderhoud van gebouwen die in beheer zijn bij het fonds. Ook worden afspraken gemaakt over de te beheren subsidiegelden en de te verstrekken voorlichting aan derden. Het concept is echter (1 januari 2009) nog niet voltooid. Beide instanties zijn overigens nog volop in beweging. Andere vormen van samenwerking in de nabije toekomst zijn dan ook mogelijk.

Relatie Monumentenbureau en Stichting Monumentenfonds Aruba

Stichting Monumentenfonds Aruba als beheerder van de toekomstige restauratie- en onderhoudssubsidie	Nader onderzoek wenselijk. Op dit moment heeft het fonds een zorgelijke achterstand in het afgeven van de jaarcijfers
Samenwerkingsovereenkomst Monumentenbureau en Stichting Monumentenfonds Aruba	Moet nader worden uitgewerkt
Vaststellen van de speelruimte van beide partijen	Moet nader worden uitgewerkt

3.2. Toekomstige activiteiten

Het Monumentenbureau is ingesteld om praktische uitvoering te geven aan het monumentenbeleid van de overheid. Een krachtig monumentenbeleid in de toekomst noodzaakt het creëren van faciliteiten die het bureau in staat stellen zich verder te ontwikkelen als:

- een kennisinstituut
- een gesprekspartner en adviseur voor de Minister(s), de Monumentenraad, de Welstandscommissie, overheidsdiensten en overige met het culturele erfgoed betrokken instanties
- een informatie- en innameket, beoordelings- en afhandelingsorgaan van aanvragen voor monumentenvergunningen (toestemming voor het uitvoeren van bouwwerkzaamheden aan het monument), restauratie- en onderhoudssubsidie
- een begeleidend en controlerend orgaan (buitendienst)
- een promotor van het culturele erfgoed

3.2.1. Het bureau als kennisinstituut

- het verrichten of het doen laten verrichten van architectuurhistorisch onderzoek voor het in woord en beeld vastleggen van monumenten (monumentenregister)
- het verrichten of het doen laten verrichten van architectuurhistorisch en historisch stedenbouwkundig onderzoek
- voor het in woord en beeld vastleggen of laten vastleggen van gebieden en stedenbouwkundige structuren en/of nederzettingen met een bijzondere waarde (register op beschermde dorps- en stadsgezichten)
- het opstellen of laten opstellen van orde- en waarderingskaarten, beeldkwaliteitplannen, cultuurhistorische verkenningen, cultuurhistorische effectrapportages
- databank orale geschiedenis, traditionele bouwtradities en -bouwmaterialen
- educatie

Architectuurhistorisch en historische stedenbouwkundig onderzoek

Zorg om monumenten noodzaakt inventarisatie, selectie en beschrijving van het historische erfgoed. Zoals de monumentenverordening voorschrijft moeten

monumenten in woord en beeld worden geregistreerd in monumentenregisters: een losbladig archief met voor elk monument een registratieformulier met redengevende en waardestellende beschrijvingen van:

A) Gebouwen, complexen, monumentale ensembles van tenminste vijftig jaar

B) Gebieden met een bijzondere waarden, in de Monumentenverordening aangeduid als ‘beschermde dorps- en stadsgezichten’

De registers vormen de basis van het Monumentenbureau en dienen als uitgangspunt bij het beoordelen van onderhouds- en restauratieplannen, het afgeven van (ver)bouwvergunningen en het toewijzen van onderhouds- en restauratiesubsidie. De verordening schrijft voor dat de registers openbaar toegankelijk zijn. Daarvoor dient het Monumentenbureau faciliteiten te creëren.

Fase A, afzonderlijke monumenten

Het register met afzonderlijke monumenten heeft het Monumentenbureau tussen 1997 en 2008 gerealiseerd. Daartoe werd in 1997 eerst een globale inventarisatie uitgevoerd door de tijdelijk aangetrokken deskundige architect ir. W. Monzon. Vervolgonderzoeken en de uiteindelijke opstelling van de monumentenlijst werden tussen 1998 en 2008 uitgevoerd door de externe monumentendeskundigen drs. M. Bakker en drs. O. van der Klooster.⁹ Het bureau beschikt anno 2009 over een actuele monumentenlijst met 343 monumenten. Wat nog ontbreekt is de monumentale status ervan. Deze moet nog op advies van de Monumentenraad door de Minister worden verleend. Het Monumentenbureau adviseert hierbij en zal uit naam van de Minister de registratie uitvoeren. Het bureau dient ook nog het bij het monumentenregister behorende maar nog incomplete fotoarchief te voltooien. Voor een monumentenregister is een fotoarchief onmisbaar. In voorbereiding op de daadwerkelijke bescherming van afzonderlijke monumenten zullen een inspraak- en aanwijzingsprocedure moeten worden opgestart (zie voor nader uitleg 3.2.2.)

Toekomstige activiteiten voor afzonderlijke monumenten (fase A) tijdsduur

Plan van actie voor bescherming afzonderlijke monumenten	Geschatte tijd	Mate van urgentie ++ zeer urgent + urgent
Fotoarchief	Doorlopend	+
Aanwijzingsprocedure	Twee jaar	++
Inspraakprocedure	Vijf jaar	++
Voorbescherming urgente monumenten	Twee jaar	++
Ontwikkeling subsidieverordening	Vier jaar	++
Creëren van faciliteiten monumentenbureau	Een half jaar	+
Orde- en waarderingskaarten	Doorlopend maken	+

⁹ De projecten werden gerealiseerd dankzij financiële steun van het voormalige KABNA (1998-1999), UNOCA (2001) en van de Arubaanse regering (2004 en 2008).

Fase B, gebieden met een bijzondere waarde

Naast het beschermen van afzonderlijke monumenten schrijft de Monumentenverordening ook de bescherming van dorps- en stadsgezichten voor. Helaas is het bureau nog niet aan de inventarisatie daarvan toegekomen. Door de snel groeiende bevolking en nieuwbouwplannen is de druk op het historische erfgoed echter groot. Aan fase B zal daarom op zeer korte termijn de hoogste prioriteit moeten worden gegeven. De Monumentenverordening vormt daarbij een juridische onderbouwing, maar dient op een aantal punten te worden aangepast. Hiervoor is een verordeningswijziging noodzakelijk. Om het Monumentenbureau toch al enige handvatten aan te reiken heeft het Bureau Plantage Zorg en Hoop op eigen initiatief een globale inventarisatie gemaakt van beschermenswaardige gebieden. Deze lijst is echter niet compleet. Evenmin kan hieraan een juridische status worden ontleend. In 2008 is het Bureau Plantage Zorg en Hoop begonnen met de Cultuurhistorische Verkenning van het Schelpstraatkwartier en het Koopliedenkwartier. Het rapport is op 28 januari 2008 voor intern gebruik aan het Monumentenbureau overhandigd.

Toekomstige activiteiten voor gebieden met een bijzondere waarde /stads- en dorpgezichten (fase B) tijdsduur

Plan van actie	Geschatte tijd	Mate van urgentie ++ zeer urgent + urgent +/- nog te doen
Inventarisatie, selectie en beschrijving gebieden	Een jaar	++
Voordracht tot beschermd gebied	Twee jaar	+
Voordracht tot voorbescherming	Een jaar	+
Aanpassing Monumentenverordening	Twee jaar	+/-
Cultuurhistorische Verkenning Orde- en waarderingskaarten	Doorlopend	+
Cultuurhistorische Effectrapportage (CHER)	Doorlopend	+/-

Orde en waarderingskaarten en het Geografische Informatie Systeem (GIS)
Orde- en waarderingskaarten worden aangewend voor het snel inzichtelijk te maken van het monumentenbestand en de locatie ervan. Onder meer kadastrale minuutkaarten zijn hiervoor geschikt. Met behulp van een karakter of een kleur wordt daarnaast aangegeven welke status het monument heeft. Zo kan een onderscheid worden gemaakt tussen topmonumenten en gewone monumenten. Ook kan de omvang van een beschermd gezicht nauwkeurig in kaart worden gebracht. Waarderingskaarten geven naast geografische ordening ook de waardering voor niet beschermde zaken weer, zoals: beeldbepalend, beeldondersteunend en beeldverstoring. Voor het Monumentenbureau zal een geïntegreerde orde- en waarderingskaart geschikt zijn. Soortgelijke kaarten kunnen voor intern gebruik nog nader worden gespecificeerd, zoals door het aangeven van de bouwkundige conditie en de urgentie tot onderhoud of restauratie. De kaarten zijn eveneens onontbeerlijk om snel en adequaat te reageren op ontwikkelingen buiten het bureau, zoals sloopplannen en nieuwbouwprojecten. Het is wenselijk om de

orde- en waarderingskaarten in te voeren in het door het Central Bureau of Statistics (CBS) ontwikkelde digitale 'Geografische Informatie Systeem' (GIS).

Cultuurhistorische Verkenning en het Geografische Informatie Systeem (GIS)

Regelmatig komt het voor dat het Monumentenbureau te laat van bouw- en inrichtingsplannen op de hoogte geraakt. Haar adviezen komen in dat geval dan altijd als mosterd na de maaltijd. De cultuurhistorische verkenning is een middel om al in een voorbereidend stadium van de bouw- en inrichtingsplannen door overheidsdiensten, particulieren en projectontwikkelaars als gesprekspartner en adviseur te kunnen optreden. In 2008 zijn door drs. Michel Bakker en drs. Olga van der Klooster van het Bureau Plantage Zorg en Hoop twee Cultuurhistorische Verkenningen uitgevoerd, namelijk van het Koopliedenkwartier en van het Schelpstraatkwartier. Naast een beschrijving van de ontstaansgeschiedenis, de stedenbouwkundige kwaliteit en van de architectuur, bevatten deze rapporten orde- en waarderingskaarten. Aan de cultuurhistorische verkenning kunnen lopende en toekomstige bouw- en inrichtingsplannen worden toegevoegd, zodat een algeheel overzicht van de huidige situatie ontstaat en adequaat kan worden geadviseerd en 'ingegrepen'. Ook deze verkenningen worden bij voorkeur in het overkoepelend 'Geografische Informatie Systeem' (GIS) ingevoerd.

Het Beeldkwaliteitplan

In dit plan worden specifieke beeldkenmerken van deelgebieden beschreven, zoals:

ruimtelijke kwaliteit, architectuurstijlen, schaal, maat en materiaalgebruik. In tegenstelling tot een register op beschermde dorps- en stadsgezichten heeft een beeldkwaliteitplan een ontwerpcomponent, dat wil zeggen, richtlijnen voor toekomstig te realiseren bouwprojecten. Zo kan het Monumentenbureau criteria opstellen om bijvoorbeeld de uiterst zeldzame ommuurde stadscunucerven te beschermen en er voor te zorgen dat aangrenzende nieuwbouwprojecten op harmonieuze wijze worden afgestemd. In Oranjestad is een klein aantal stadscunucerven redelijk bewaard gebleven. Ook voor een aantal andere deelgebieden is het opstellen van een beeldkwaliteitplan van groot belang, zoals voor nader te bepalen landelijk gelegen cunucuhuizen met oorspronkelijke setting.

De Cultuurhistorische Effectrapportage (CHER)

De registers en de monumentenverordening geven weliswaar juridische mogelijkheden tot bescherming van het daarin aanwezige culturele erfgoed, maar deze zijn moeilijk flexibel toe te passen in een omgeving met een steeds veranderende vraag en toenemende behoefte aan woonlocaties. Datgene wat is vastgelegd in registers is slechts een momentopname, waarbij vaak nauwelijks rekening wordt gehouden met voortschrijdende inzichten. Een groot gevaar van monumentenregisters is dat datgene wat er niet op staat doorgaans als vogelvrij wordt beschouwd en daardoor gesloopt zou kunnen worden. Monumentenzorgers mogen dan niet afwachten of toekijken maar moeten als gesprekspartner de ontwikkelingen in de stedelijke en landschappelijke structuur trachten mee te sturen. Met andere woorden: men moet de overige diensten vertellen waar zich waardevolle cultuur- en

architectuurhistorische plaatsen bevinden en wat die waarde nu precies inhoudt. In het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan (ROP) dient ruimte voor het cultuur- en architectuurhistorisch erfgoed te worden gereserveerd. Een toenemende belangstelling voor het culturele en landschappelijke erfgoed aan de ene kant en een toename van bouwprojecten aan de andere kant, maakt een sterkere participerende rol van het Monumentenbureau, het Archeologische Museum en bij natuurbescherming betrokken instanties noodzakelijk. In de praktijk blijkt dat het cultuurhistorisch erfgoed onnodig beschadigd wordt en verdwijnt door gebrek aan informatie bij de uitvoerende partijen. De Cultuur Historische Effectrapportage (CHER) is bij uitstek geschikt voor die instanties die het dichtst bij bouwprocessen betrokken zijn, zoals stedenbouwkundigen, architecten, planologen, politici en particulieren. De CHER is dus geen vervanging van de monumentenlijst en het register op beschermde stadsgezichten. Evenmin schrijft het stedenbouwkundigen en planologen voor hoe zij hun werk moeten doen. De CHER geeft informatie over het historische erfgoed en wordt gebruikt om de gevolgen van een ingrijpen in een cultuurhistorisch waardevolle omgeving te kunnen herkennen en bepalen. Het opstellen van de cultuurhistorische effectrapportage is niet alleen een taak van het Monumentenbureau. Over het algemeen vindt de samenstelling van een CHER plaats op basis van architectuurhistorie en stedenbouwkundige geschiedenis, historische- en sociale geografie, archeologie en bouwhistorie. Samenwerking en informatie-uitwisseling tussen de verschillende beleidsterreinen is dan ook noodzakelijk. De gegevens kunnen leiden tot aanpassing, wijziging of afstel van bouwprojecten in een bepaald gebied. Een cultuurhistorische verkenning (CV) is vrij globaal en speelt vooral in op door derden in de toekomst geplande bouwprojecten en bouwlocaties.

Bij het opstellen van de CHER zorgt het Monumentenbureau ervoor dat het gebouwde erfgoed een niet meer weg te denken onderdeel vormt bij ontwikkelingsplannen. Op initiatief van het Monumentenbureau werd in december 2004 contact gelegd met de Directie Infrastructuur en Planning (DIP), belast met de ontwikkeling van het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan. Zodoende wordt bewerkstelligd dat het Monumentenbureau tijdig op de hoogte is van ontwikkelingen in zijn werkgebied. (zie DIP hieronder).

Databank orale geschiedenis, traditionele bouwtradities en bouwmaterialen
Het gebouwde erfgoed van Aruba is voor een belangrijk deel door zelfbouw tot stand gekomen. De architectuur vormt daardoor de neerslag van in families verankerde bouwtradities en van de op dat moment beschikbare bouwmaterialen. Het kwam veelvuldig voor dat men de op locatie voorhanden zijnde materialen gebruikte, zoals leem, breuksteen of koraalsteen, uit koraalsteen gewonnen kalk, boomstammetjes, takken en twijgen. Daarnaast hebben uitheemse bouwtechnieken, zoals Nederlandse en Venezolaanse, grote invloed op het Arubaanse bouwen gehad. De traditionele bouwmethodes worden tegenwoordig vrijwel niet meer toegepast. Een aantal architectuurtypen is uiterst zeldzaam geworden. Kennis hiervan is voornamelijk, zo niet uitsluitend, nog bij oudere Arubanen aanwezig. Het is daarom van groot belang dat het Monumentenbureau deze culturele geschiedenis vastlegt in een databank, zowel schriftelijk als met behulp van

beeld- en geluidsdragers. De gegevens dienen ook als ondersteuning van restauratierapporten.

Educatie

Monumentenzorg kan niet goed functioneren wanneer de 'zorg' niet gedeeld wordt door een brede laag van de bevolking. Het wekken van belangstelling en het kweken van kennis en 'goodwill' is daarom van essentieel belang. Ook zal het bureau moeten trachten tegemoet te komen in de groeiende behoefte aan informatie over het culturele erfgoed. Die vraag komt met name van het onderwijs, de media, de toeristenbranche en particuliere monumenteneigenaren. Jaarlijks ontvangt het Monumentenbureau scholieren die het kantoor aan de Schelpstraat willen bezichtigen. Het verzorgt daarnaast ook de populaire jaarlijkse monumentenkalender waarvoor de externe monumentendeskundigen de teksten aanleveren. Het Monumentenbureau gaf ook opdracht tot het opstellen van het boek *Bouwen op de Wind, Architectuur en Cultuur van Aruba*, dat in januari 2008 is verschenen. Het boek, geschreven door de externe monumentendeskundigen van het bureau, zal een belangrijke spin-off voor het onderwijs en het toerisme bewerkstelligen. Sinds haar oprichting in 1996 werkt het Monumentenbureau ook met succes aan de intensivering van de banden met de media. Het bureau zal haar taak als 'doorgeefluik van kennis' echter verder en blijvend moeten verdiepen. In de tv-sector bestaat grote interesse voor het maken van documentaires over het culturele erfgoed. Daarnaast blijken bij de afdeling Arubiana van de Nationale Bibliotheek van Aruba te Oranjestad veel inhoudelijke vragen over het gebouwde erfgoed door scholieren, studenten en docenten te worden gesteld. Men zoekt antwoord op vragen als: zijn de versieringsmotieven van een *cas decora* indianentekens en hoe worden ze gemaakt; vinden we nog sporen van de indiaanse bouwwijze; hoe maakt men *torto* en kalkverf; waarom kalkte men vroeger de daken wit; bestaat er nog een echte Venezolaanse *cas di torto*; hoe functioneerde het waterreservoir van John Eman en de goudfabrieken van Balashi en Bushiribana en wie waren de belangrijkste Arubaanse architecten? In antwoord hierop kan het Monumentenbureau lezingen geven en rondleidingen en excursies organiseren waarbij bezoekers in de gelegenheid worden gesteld ook monumenten van binnen te bezichtigen. Als documentatie- en kenniscentrum zal het bureau haar deuren moeten openen door het creëren van een verblijfsruimte waar de databank, het beeldmateriaal en onderzoeksgegevens van door het Monumentenbureau uitgevoerde architectuurprojecten kunnen worden geraadpleegd. Op het gebied van het culturele erfgoed hebben zowel de afdeling Arubiana van de Nationale Bibliotheek en het Archivo Nacional inmiddels een omvangrijke collectie opgebouwd. Nauwe samenwerking met beide instanties zal dan ook van belang blijken te zijn. Tot de educatieve taak van het Monumentenbureau behoort eveneens het verzorgen van voorlichtingsbrochures voor monumenteneigenaren.

Faciliteiten onderzoek en kenniscentrum monumentenzorg

Databank Arubaanse bouwgiedenis	Middel	Stand van zaken
Monumentenbureau	Leeskamer Bibliotheek Bronnen/archief Archiefbeheerder	+ – Dient te worden uitgebreid + +
Nationale Bibliotheek	Leeszaal Bibliotheek Archief Beheerder	+ + + +
Nationaal Archief Aruba	Leeszaal Bibliotheek Archief Archiefbeheerder	+ + + +

3.2.2. Het bureau als gesprekspartner en adviseur van overheidsdiensten en instanties

- o gesprekspartner en adviseur overige diensten en instanties
- o het adviseren bij en het uitvoeren van de aanwijzingsprocedure
- o het adviseren bij en het uitvoeren van de inspraakprocedure
- o het adviseren en het begeleiden bij de totstandkoming van de subsidieverordening
- o het adviseren bij ontwikkelingen op gebied van ruimtelijke ordening waar het culturele erfgoed in het geding is, zoals stadsvernieuwing, uitgifte in erfpacht en projectontwikkeling
- o het adviseren bij het op de monumentenzorg toesnijden van bouwverordeningen
- o het adviseren bij het ontwikkelen van ruimtelijke plannen, waaronder bestemmingsplannen

Gesprekspartner en adviseur voor overige diensten en instanties
“Onbekend maakt onbemind”

Zoals in hoofdstuk 2 al uiteen is gezet zal monumentenzorg verder in het ambtelijk overheidsapparaat moeten worden ingebed. Het Monumentenbureau is de enige ‘bouw- en ruimtedienst’ van de overheid die bij het Ministerie van Arbeid, Cultuur en Sport is ondergebracht. De overige ‘bouw- en of ruimtediensten’, zoals DOW, Ruimtelijke Ontwikkeling en Infrastructuur, zijn ondergebracht bij het Ministerie van Onderwijs, Sociale Zaken en Infrastructuur. Daar waar betreffende ministeries ‘langs elkaar heen werken’ zal dit ten nadele zijn van monumentenzorg. De overige diensten zijn immers in staat gezamenlijk overleg te voeren en besluiten te nemen. Dit gebeurt in de zogeheten ‘Plancommissie’.

Omdat de werkzaamheden van het Monumentenbureau en de overige ‘bouw- en ruimtediensten’ elkaar raken is het noodzakelijk dat het bureau contacten aangaat. Monumentenzorg dient daarbij wel oog te hebben voor de dynamiek van onze moderne tijd en daarin een niet te rigide opstelling in te nemen. Overleg zal niet uitsluitend op informele wijze plaatsvinden, dat zou immers

een grote wissel leggen op de inzet van de afzonderlijke personeelsleden, maar via een formeel overlegorgaan. Er zijn twee belangrijke gesprekspartners: de Directie Infrastructuur en Planning (DIP) en de Dienst Openbare Werken (DOW). Aangezien hierin plannen worden besproken die ook gebieden betreffen met monumenten, monumentale ensembles en beschermenswaardige gebieden, is het noodzakelijk dat een vertegenwoordiger van het Monumentenbureau of van de Monumentenraad zitting in deze commissie heeft. Op dit moment behandelt men plannen voor de revitalisering van het centrum van Oranjestad. Op 28 januari 2008 is door het Bureau Plantage Zorg en Hoop bij het Monumentenbureau een rapport ingediend met de Cultuurhistorische Verkenning van het Schelpstraatkwartier en het Koopliedenkwartier. Het rapport biedt een uitstekende gelegenheid voor nader overleg.

Directie Infrastructuur en Planning

“Wanneer bestemmingsplannen niet de geest ademen van aandacht voor het cultureel erfgoed, dan is de situatie zorgelijk.”¹⁰

Sinds 2004 is de Directie Infrastructuur en Planning (DIP) belast met het opstellen van een Ruimtelijk Ontwikkelingsplan (ROP). Het plan schrijft de toekomstige gewenste ruimtelijke ontwikkeling van Aruba in algemene hoofdlijnen voor. Middels door de Directie Infrastructuur en Planning te ontwikkelen bestemmingsplannen kan de gewenste ontwikkeling per gebied nader worden gespecificeerd. Ook bij DIP is men van mening dat het behoud van de ruimtelijke kwaliteit en de ontwikkeling ervan deel uit maakt van één integrale ruimtelijke opgave waarbij alle ‘ruimtedisciplines’ betrokken zouden moeten zijn, zoals monumentenzorg, archeologie en landschapsbeheer. Het masterplan ROP zal uitmonden in deelstudies waarbij gewerkt wordt aan op gebieden toegesneden bestemmingsplannen, namelijk Ruimtelijke Ontwikkelingsplannen met voorschriften (ROPv's). Ten aanzien van beschermde dorps- en stadsgezichten bestaat weliswaar de verplichting om een ‘beschermend’ bestemmingsplan op te stellen, maar deze procedure zal nog jaren in beslag nemen. Daarnaast vergt het eveneens jaren eer ‘normale’ bestemmingsplannen worden gewijzigd. Nu de Directie Infrastructuur en Planning doende is het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan te ontwikkelen, zal het Monumentenbureau ‘het ijzer moeten smeden nu het heet is’ en zich actief als gesprekspartner en adviseur op moeten stellen. Vanaf het moment dat de plannen in een voorbereidend stadium verkeren, behoort het tot haar taak binnen deze integrale ruimtelijke opgave inhoudelijk en beleidsmatig te opereren. Het ROP en de toekomstige bestemmingsplannen dienen in het voorbereidend stadium op het gebouwde historische erfgoed te worden afgesteld. Het bureau zal blijvend stappen moeten ondernemen om de ontwikkelingen te volgen en mede hieraan sturing te geven, zodat het belang van monumentenzorg binnen de aanpak gewaarborgd wordt en blijft. Met het oog op informatie-uitwisseling vond op uitnodiging van het Monumentenbureau op 21 december 2004 al informeel overleg met de projectleider van het ROP plaats. Op 22 december verzocht de DIP het Monumentenbureau schriftelijk informatie te verstrekken over de ontwikkelingen van monumentenzorg in de komende tien jaar. Nader overleg

¹⁰ Monumentenzorg in de praktijk, p. 9.1.1

vond in de eerste week van april in 2005 plaats. Op dit moment (januari 2009) heeft het Monumentenbureau nog slechts twee Cultuurhistorische Verkenningen kunnen realiseren, namelijk van het Koopliedenkwartier en van Schelpstraatkwartier. Deze zijn opgesteld door drs. Michel Bakker en drs. Olga van der Klooster.

Officiële gesprekstukken die door het Monumentenbureau moeten worden opgesteld zijn:

- o Orde- en Waarderingskaarten
- o Meerdere Cultuurhistorische Verkenningen
- o Beeldkwaliteitplannen

Dienst Openbare Werken

Ook de onder het Ministerie van Onderwijs, Sociale Zaken en Infrastructuur ressorterende Dienst Openbare Werken heeft raakvlakken met monumentenzorg. De dienst ziet er onder meer op toe dat de bouw- en woningverordening wordt nageleefd. De verordening is echter niet afgestemd op traditionele architectuur. Het Monumentenbureau zal moeten pleiten voor een betere afstemming van de bouw- en woningverordening op het gebouwde erfgoed, mits de bouwtechnische veiligheid niet in het geding is en mits het monument aan redelijke wooneisen voldoet. Een belangrijk deel van het culturele erfgoed is door zelfbouw tot stand gekomen volksarchitectuur. De bouwwijze is doorgaans familiegebonden en kenmerkt zich soms juist door van de formele bouwregels afwijkende ad hoc-oplossingen. De bouwmaterialen zijn veelal locatiegebonden zoals leem, breuksteen, stammen, takken en twijgen. Strikte naleving van de op de moderne tijd toegesneden bouwverordening leidt tot een ongewenste standaardisatie en verlies van het 'eigenwijze' en 'eigene' karakter van het Arubaanse cunucuhuis. Als adviseur hierin zal het Monumentenbureau zich niet alleen moeten uitspreken over de uiterlijke verschijningsvorm van een monument, maar ook over de samenstellende onderdelen, de traditionele bouwtechnieken en de bouwmaterialen (zie restauratiefilosofie).

DOW is ook belast met het in behandeling nemen van aanvragen voor bouw- en verbouwingsvergunningen. De monumentenverordening schrijft voor dat daartoe bij monumenten een speciale monumentenvergunning moet worden afgegeven. De afhandeling daarvan geschiedt via het kanaal Monumentenbureau-Monumentenraad-Minister van Arbeid, Cultuur en Sport. In de praktijk is hier nog weinig sprake van. Arubaanse monumenten bestaan nog niet formeel. Het ministerieel mandaat is immers nog uitgebleven. Daardoor ondergaan vele monumenten dan ook de toets der gewone vergunningen bij DOW. Hier is de monumentenlijst formeel nog niet bekend en is men onwetend over de monumentale status, met alle nadelige gevolgen van dien.

Stand van zaken verordeningen en vergunningen DOW en Monumentenbureau

Onderwerp	Stand van zaken + ja - nee
Op monumenten toegesneden bouwverordening	-
Bouwvergunning aan de hand van beschikbare monumentenlijst	-
Monumentenvergunningen afgegeven door het Monumentenbureau	-

Sociale zaken en Volkshuisvesting

Feitelijk kan monumentenzorg niet worden los gezien van sociale zaken en volkshuisvesting. In de praktijk blijkt een groot gedeelte van de cunucuhuizen door oudere Arubanen en alleenstaanden te worden bewoond. Velen zijn min(der)vermogend. Juist deze groep is niet in staat de woning regelmatig te onderhouden. Een belangrijk deel van de cunucuhuizen komt na overlijden langdurig leeg te staan en raakt daardoor nog meer in verval. Hier ligt een gezamenlijke uitdaging voor sociale zaken, volkshuisvesting en monumentenzorg. Er is immers een grote groep woningzoekenden die voor korte of langere tijd in een monument kunnen worden ondergebracht. Men zou hierbij kunnen denken aan een 'Pandebank'.

De bejaarde minvermogenden zouden gebaat zijn bij een gezamenlijke actie van een 'Monumentenwacht' en een 'Mantelzorg' die woningen conditioneel op orde houden.

Overzichtstabel wenselijke gesprekspartners Monumentenbureau 2009

Wenselijke gesprekspartners voor het Monumentenbureau	Formele contacten met het bureau 2009 + ja - nee	Informele contacten met het bureau 2009 + ja - nee
Ministerie van Arbeid, Cultuur en Sport		
<i>Monumentenbureau</i>		
<i>Archeologisch Museum Aruba</i>	-	+
<i>Dienst Openbare Werken</i>	+/_	+
Bouw- en woningtoezicht		
Bouw- en sloopvergunning		
Ministerie van Sociale Zaken en Infrastructuur		
Dienst Infrastructuur en Planning (DIP)	-	
Ruimtelijke Ordening	+/_	-
Landschapsbeheer	-	-
Landmeetkunde en vastgoedregistratie	-	-
Dienst Volkshuisvesting	-	-
De overkoepelende Plancommissie	-	-
Adviesorganen overheid		
<i>Monumentenraad</i>	+	+
<i>Monumentencommissie</i>	-	-
<i>Welstandscommissie</i>	-	-
Privaatrechtelijk		
Stichting Monumentenfonds Aruba	+	+
UNOCA	+	+
Nacional Park Arikok/natuurbescherming	-	-
Stichting Monumentenzorg	+	+

Aanwijzings- en inspraakprocedure

Omdat de monumentenlijst van het Monumentenbureau nagenoeg compleet is, moet zo snel mogelijk de aanwijzingsprocedure worden opgestart. Formeel dient de Minister nu over te gaan tot *aanwijzing* - bekrachtiging – van de monumentenlijst (fase A). De Arubaanse monumentenverordening van 1991 biedt een stevig juridisch fundament en een helder omschreven stappenplan om tot bescherming te kunnen overgaan. Conform deze verordening zal de Minister zich bij de aanwijzing laten adviseren door de Monumentenraad. Het Monumentenbureau dient daarom zo spoedig mogelijk in de raad aan te geven dat ‘het licht op groen staat’. In de praktijk krijgt het Monumentenbureau van de Minister het mandaat om de aanwijzingsprocedure uit te voeren. Parallel aan de aanwijzingsprocedure dient het Monumentenbureau namens de Minister monumenteigenaren en zaakgerechtigden schriftelijk van de aanwijzing op de hoogte te brengen, terwijl daarnaast een *inspraakprocedure* moet worden opgestart. Middels deze procedure kunnen monumenteigenaren en zaakgerechtigden schriftelijk bezwaar bij de Landsverordening Administratieve Rechtspraak (LAR) aantekenen. De overheid dient binnen een gesteld termijn deze bezwaren gegrond of ongegrond te verklaren.

Op het Monumentenbureau vereisen de werkzaamheden fulltime werk over langere tijd. Concreet betekent dit voor het Monumentenbureau het opstarten van de monumentenregistratieprocedure:

- aansturen van de Monumentenraad (licht staat op groen voor aanwijzing van monumenten)
- het losbladige register van individuele monumentnummers voorzien
- het uitvoeren van een kadastrale recherche en deze gegevens aan de registerbladen toevoegen
- het doen van onderzoek naar de belanghebbenden in de zin der Monumentenverordening het voeren van schriftelijk correspondentie met toekomstige eigenaren
- het aanleggen en bijhouden van dossiers

De aanwijzing- en inspraakprocedures zijn een zeer tijdrovende en ingewikkelde onderneming.

Het is daarom raadzaam om de werkzaamheden gefaseerd uit te voeren. In plaats van alle in het monumentenregister opgenomen gebouwen tegelijk te willen afhandelen, is het beter deze in te delen in groepjes van tien. Men kan bijvoorbeeld een selectie maken uit gebouwen die in het register gemarkeerd zijn als topmonument. Na afhandeling van het eerste groepje kan met een tweede groep van gebouwen worden begonnen. Voordeel van een gefaseerde aanpak is: overzichtelijkheid, de mogelijkheid om tussentijds te kunnen bijsturen en om problemen in latere fasen te voorkomen. Men moet eenvoudig beginnen. Dat kan bijvoorbeeld door te beginnen met gebouwen waarvan de eigenaren bekend zijn en die hebben aangegeven in beginsel positief tegenover de aanwijzing staan.

Subsidieverordening

De overheid verplicht eigenaren door middel van de monumentenverordening weliswaar het monument in een goede staat te houden, maar zij zal hen daarin dan ook tegemoet moeten komen. Dit kan zij doen door het beschikbaar stellen van onderhouds- en restauratiesubsidies. De Aruban

Investment Bank (AIB) voert een haalbaarheidsonderzoek uit naar de door het Monumentenbureau opgestelde concept-subsidieverordening. Door het uitblijven van de jaarcijfers van de Stichting Monumentenfonds Aruba kon dit onderzoek echter tot nog toe niet worden afgerond.

Bij de behandelingsprocedure zullen het Monumentenbureau en de Monumentenraad voortdurend als gesprekspartner en als adviseur de betrokken overheidsdiensten terzijde moeten staan, gevraagd, maar indien nodig ook ongevraagd. De afronding van de subsidieprocedure zal immers nog lange tijd in beslag nemen terwijl deze voor monumentenzorg anno 2009 al onmisbaar is.

3.2.3. Het bureau als informatieloket en afhandelingsorgaan van subsidies en vergunningen

Informatieloket

De afgelopen jaren werd het bureau al regelmatig door particulieren over monumentenzaken geraadpleegd. Wanneer de ministeriële bekrachtiging van de monumentenstatus en de subsidieverordening eenmaal een feit is, zal de uitoefening van de taak van het Monumentenbureau als informatieloket aanzienlijk worden verzaamd. In de praktijk is het de aangewezen plek voor informatie over de monumentenverordening en regelgeving, die anders voor veel eigenaren een ondoorzichtig labyrint zou blijven. Het bureau zal ook moeten adviseren betreffende de fiscale en financiële mogelijkheden bij het onderhoud en de restauratie van een monument. Over het algemeen zullen bij het bureau ook vragen over geschikte architecten, aannemers en vaklieden binnenkomen.

Monumentenvergunning en subsidieaanvragen

Het interieur en het exterieur van monumenten zijn beschermd. De monumentenverordening schrijft voor dat het verboden is zonder vergunning een monument af te breken of te wijzigen. Het behoort daarom tot de taken van het Monumentenbureau de aanvragen voor een monumentenvergunning in behandeling te nemen, te beoordelen en vergunningen af te geven. Deze vergunning zal niet eerder kunnen worden afgegeven dan nadat hiervoor door de Monumentencommissie of de geïntegreerde Monumenten-Welstandscommissie een positief advies is afgegeven dat door de Minister is gefiatteerd. Voor aanvragen waarbij slechts kleine ingrepen in het geding zijn, zoals het repareren en het vervangen van kapotte onderdelen, kan worden gedacht aan een kort afhandelingscircuit. Hierbij zou het Monumentenbureau zonder tussenkomst van de Monumentencommissie een 'toestemmingsbrief' kunnen afgeven. Echter, een dergelijke brief heeft geen formele status, maar is op basis van wederzijdse afspraken tussen Monumentencommissie en het Monumentenbureau tot stand gekomen. De Monumentencommissie is te allen tijden verantwoordelijk. Uiteraard zullen restauraties en ingrijpende wijzingen aan een monument altijd aan de Monumentencommissie moeten worden voorgelegd.

Zolang de bestaande monumentenlijst niet openbaar is en daardoor formeel niet bij DOW bekend is, zal het Monumentenbureau moeten voorkomen dat bij de afgifte door DOW van de 'gewone' bouwvergunningen toch monumenten betrokken raken. Om verdere vertraging op politiek niveau te kunnen

ondervangen is het raadzaam om vooruitlopend op de bekrachtiging van de monumentenlijst en de totstandkoming van de subsidieverordening een informele Monumentencommissie te installeren.

Ook het toekennen van onderhouds- of restauratiesubsidie zal tot de taak van het bureau gaan behoren. Daartoe dient het Monumentenbureau een jaarlijkse of meerjaarlijkse behoefte- en subsidieraming op te stellen. Hierin wordt aangegeven welke monumenten het betreffende jaar voor subsidie in aanmerking komen en hoe hoog de te verwachten subsidie zal zijn. In principe hebben alle monumenteigenaren recht op een dergelijke subsidie. De restauratie- en onderhoudsbehoefte-ramingen zullen echter op basis van urgentie en prioriteit moeten worden opgesteld. Men moet er hierbij op verdacht zijn dat grootschalige en kostbare projecten niet al te veel op de reguliere subsidiepost drukken. Door het tekort aan financiële middelen zullen immers andere projecten geen doorgang kunnen vinden. Voor kostbare projecten zullen onder meer aparte (kanjer)subsidies moeten worden bedongen en extra fondsen bij de Stichting Monumentenfonds worden gereserveerd.

Het bureau zal zich moeten voorbereiden op een verzwaring en uitbreiding van haar taken, hetzij door het creëren van nieuwe functies, hetzij door gebruik te maken van de expertise van andere overheidsdiensten en het op contractbasis tijdelijk aantrekken van deskundigen en adviseurs.

3.2.4. Het bureau als begeleidend en controlerend orgaan

Het Monumentenbureau treedt niet op als praktiserend (restauratie)architect. Evenmin is het bureau uitvoerder van bouwwerkzaamheden. Doelstelling van het bureau is op te treden als een adviserend, begeleidend en controlerend orgaan. Tot nog toe is het bureau voornamelijk betrokken bij restauraties van gebouwen van het Monumentenfonds door de restauratieprojecten te plannen, aan te besteden, te coördineren en te begeleiden. Waar nodig wordt ook de directie over de projecten gevoerd. In de toekomst zullen echter ook particuliere monumenteigenaren een beroep op het Monumentenbureau doen.

Het Monumentenbureau heeft dan behoefte aan:

- een adequate buitendienst
- actuele en relevante kennis van restauratietechnieken
- visie op de wijze van restaureren (restauratiefilosofie)
- restauratieadviesrapporten en bouwhistorische opname
- eventueel een monumentenwacht
- eventueel een bouwwerf

De buitendienst

De huidige technische dienst van het bureau bestaat op dit moment uit twee werknemers. Zij zijn belast met het kleine onderhoud van de bij het Monumentenfonds in beheer zijnde gebouwen. De technische dienst zal zich in de toekomst kunnen ontwikkelen tot een buitendienst. De taken van een

dergelijke dienst behelzen onder meer het inspecteren van in uitvoer zijnde bouwprojecten en het houden van toezicht op de uitvoering van de door het bureau goedgekeurde bouwplannen. Daarnaast is controle vereist en uitvoering van het handhavingsbeleid bij illegale bouwpraktijken.

Actuele en relevante kennis van restauratietechnieken

Het begeleiden van restauratieprojecten vereist deskundigheid. Het bureau heeft al regelmatig overleg met de Stichting Monumentenzorg op Curaçao, waar monumentenzorg al wat langer bestaat en met dezelfde problematiek geconfronteerd wordt. Het Monumentenbureau volgt op gezette tijden ook inter-Caribische congressen en laat zich daarnaast adviseren door de externe monumentendeskundigen van het bureau. Schriftelijke en mondelinge cursussen zoals van the International Centre for the Study of Conservation and Restoration of Cultural Property in Rome (ICCROM), evenals het uitwisselen van kennis en informatie over restauratie-ethiek en technieken met deskundigen in landen met een overeenkomstige architectuur zoals Venezuela, Colombia en Nederland kunnen monumentenzorg verder verdiepen. De toekomstige werkzaamheden ten behoeve van monumenten in particulier beheer betekenen een taakverzwaring en noodzakende mogelijkheid tot bijscholing en training in binnen- en buitenland. Monumenten zijn onder te verdelen in categorieën. Elke categorie, zoals cunucuhuizen, heeft zijn eigen specifieke gebreken en behoeft speciaal ontwikkelde onderhouds- en restauratiemethodes. Kennis van de eigenschappen van historische bouwmaterialen en de samenstelling daarvan, evenals van historische constructietechnieken is noodzakelijk. Er bestaan echter nog geen vakgerichte opleidingen in het onderwijs. Ook zijn op Aruba nagenoeg geen in het restauratievak geschoolde timmerlieden, stukadoors en metselaars voorhanden. Dat het Monumentenbureau al deskundigheid heeft opgebouwd blijkt uit de succesvolle restauratie van de commandeursgraven te Sero Patrishi in december 2004 die met behulp van de eigen werknemers werd uitgevoerd.¹¹ Het kalkpleister stelde men samen met lokale grondstoffen en aan de hand van historische kalkmortelrecepten. Na met verschillende mortels te hebben geëxperimenteerd, is uiteindelijk de specie gekozen die het meest geschikt werd geacht.

Vanwege de continuïteit van de buitendienst, scholing en het op peil houden van de deskundigheid zal het Monumentenbureau in de toekomst een op het restauratieambacht gericht cursusboek voor intern gebruik moeten ontwikkelen. Daarbij vormen de huidige praktijkervaring, de bij de oudere Arubanen nog aanwezige kennis en wetenschappelijke onderzoeksgegevens van monumenten- en restauratiebouwkundigen het uitgangspunt. Ook zullen de werknemers van het Monumentenbureau in de gelegenheid moeten worden gesteld om externe praktijkcursussen en stages voor verdere bijscholing te volgen. In de wereld van monumentenzorg bestaan speciale cursussen in conservering- en restauratiemethodes. Men zal zich daarvan op de hoogte moeten stellen. Het is wenselijk de technische aansturing van de buitendienst in handen te stellen van de restauratiebouwkundige van het bureau.

¹¹ Dankzij financiële steun van de Vertegenwoordiging van Nederland in Aruba konden de commandeursgraven te Sero Patrishi in december 2004 worden gerestaureerd. De restauratie van de graven is door het personeel van het Monumentenbureau zelf uitgevoerd. De herinrichting van de begraafplaats is wel uitbesteed.

Het ontwikkelen van een restauratiefilosofie

Het Monumentenbureau dient voor zichzelf doelstellingen te formuleren voor hetgeen al dan niet voor monumenten is toegestaan. Het bureau is immers de beschermer van het culturele erfgoed en daarom ook het geweten van de monumentenzorg. Een en ander houdt in dat (nieuwe) functies van het object/complex zoveel mogelijk dienen te worden afgestemd op de mogelijkheden die het monument biedt. Daarbij dienen historische onderdelen en fragmenten, zowel van het interieur als van het exterieur zoveel mogelijk behouden te blijven. Het gebouw is immers monument geworden vanwege de bouwhistorische elementen. Daarom zijn zowel het interieur als het exterieur volgens de monumentenverordening beschermd.

Op het betreffende gebied van restauratie doen zich verschillende vragen voor.

- Moet men bij restauratie en onderhoud traditionele dan wel eigentijdse bouwmaterialen gebruiken?
- Beschouwt men het gebouw als een bouwhistorisch document en dienen toe te voegen bouwvolumes en onderdelen zich daarom te onderscheiden als modern en eigentijds?
- Wanneer is reconstructie veroorloofd en wanneer leidt deze tot ongewenste geschiedvervalsing en schijnarchitectuur?
- Welke restauratie- en conserveringstechnieken moet men gebruiken om de ongemakken van de traditionele architectuur zoals lekkende en kierende pannendaken en doorsijpelende muren te verhelpen, zonder dat de historische waarde al te veel wordt aangetast?
- Hoe ver mag men gaan bij het aanpassen van een monument aan hedendaags woon- en werkcomfort?
- Zijn er alternatieve technieken voorhanden die het monument meer sparen?

Bij het ontwikkelen van een restauratiefilosofie of restauratie-ethiek zal overwogen moeten worden in hoeverre het onwenselijk is om 'vormrestauratie' toe te passen. Hierbij wordt voornamelijk een uiterlijke verschijningsvorm van een gebouw van belang geacht. De samenstellende onderdelen zoals bouwmaterialen en constructies en de wijze waarop deze zijn uitgevoerd, evenals de inrichting van een historisch interieur zijn hierbij van minder belang. Historische bouwvolumes worden dan makkelijk vervangen door nieuwe. Hoegenaamd storende elementen en afwijkende vormen zijn onderschikt aan het 'spic-en-span-schoonheidsideaal' en worden weggepoetst, afgebroken en vervangen door 'betere', 'mooiere', 'schonere' gestandaardiseerde onderdelen. Verhuld onder historiserende pleisters en kleuren lijkt een gebouw weliswaar dan nog traditioneel, maar in feite is het slechts schijn.

Op zo'n moment komt het Monumentenbureau in actie. Het bureau is immers niet gediend bij decorarchitectuur, nepgeschiedenis, standaardisering en vormverfraaiing ten koste van historische onderdelen, maar bij het zo lang mogelijk behouden van het daadwerkelijke erfgoed. Uit de aard der taken van monumentenzorg is behoud van het monument met al zijn samenstellende onderdelen, zoals kapconstructie, bouwmaterialen, indeling- en de inrichting van het interieur te allen tijden het uitgangspunt. Toch zal het bureau zijn doelstellingen steeds opnieuw tegen de achtergrond van de praktijk moeten houden. Monumenten en beschermde gezichten zijn immers geen musea

waarin de tijd stil staat, maar moeten ook, willen ze bewoonbaar of bruikbaar blijven, voldoen aan de eisen van de moderne tijd. Dan zijn ingrepen noodzakelijk. Wanneer gebouwen eenmaal definitief hun functie verliezen, zijn ze ten dode opgeschreven.

Voortdurend dient het bureau afwegingen te maken en te kiezen tussen de minst kwade oplossing, zoals tussen harde of zachte restauratie, tussen regelmatig onderhoud en preventie of restauratie waarbij verval door achterstallig onderhoud is ingetreden, tussen conservering of reconstructie, tussen behoud of aanpassing, tussen uiterlijke verschijningsvorm of bouwhistorisch document. Het oordeel en advies van het Monumentenbureau zijn afhankelijk van een aantal factoren. Hoe meer een gebouw van zijn historische onderdelen verliest, des te meer de monumentale waarde inboet. Des te groter is dan de kans dat het van de monumentenlijst zal worden afgevoerd en dan buiten de monumentenzorg valt. Hoe zeldzamer en representatiever een gebouw voor de cultuurgeschiedenis is, des te voorzichtiger men ermee moet omspringen. Weg is weg. De geschiedenis herhaalt zich in dit opzicht niet. Alles van waarde is kwetsbaar. Conservering en zachte restauratie zijn dan sleutelbegrippen. De reconstructie van het allerlaatste, onlangs ingestorte tortodak te Savaneta 283 zal de oude immers niet doen herleven. In deze gevallen zullen ook hoge eisen aan de (nieuwe) functie van het monument moeten worden gesteld. Niet iedere functie is geschikt. Zeker niet wanneer rigoureuze ingrepen moeten worden gepleegd. Vragen als: "Is een leeszaal op deze plek voor het monument wenselijk of kunnen we deze niet beter elders in het gebouw onderbrengen zodat er minder hoeft te worden verbouwd?" Soms zal men zelfs moeten overwegen de leeszaal in nieuwbouw onder te brengen. Daarbij dient zich direct een nieuwe problematiek aan. Zal de bijbouw zich dan van het monument moeten onderscheiden als modern en eigentijds?

Ook zal men zich de vraag moeten stellen of alternatieve, minder ingrijpende restauratietechnieken mogelijk zijn of ontwikkeld kunnen worden. Bij deze 'zachte' restauratie is de toepassing van technieken en materialen *reversibel*, dat wil zeggen: te verwijderen wanneer deze niet meer nodig blijken, zonder dat het monument als zodanig dan wordt aangetast. Zo zou men bij het isoleren van authentieke zolderkappen kunnen denken aan het aanbrengen van een 'losse' isolerende binnenschil. In theorie zal niet het monument aan de functie moeten worden aangepast, maar de functie aan het gebouw. Totale reconstructie is weer denkbaar wanneer men de architectuurgeschiedenis voor educatieve doeleinden inzichtelijk wilt maken, zoals de reconstructie van de *cas di torto* in het Arikokpark. Hier is echter geen sprake van monumentenzorg, maar van historiserende nieuwbouw. De *cas di torto* in het Arikokpark is daarom ook niet in het monumentenbestand opgenomen. Het is immers geen monument. Het is raadzaam om de doelstellingen ten aanzien van restauratiefilosofie schriftelijk te verwoorden en deze vast te leggen in een rapport. De gegevens kunnen ook dienen als onderbouwing van de Monumentennota. Deze bevat beoordelingscriteria voor bouw- en restauratieplannen waar monumenten in het geding zijn.

Restauratieadviesrapporten en bouwhistorische opname

Monumentenzorg betekent onderhoud en restauratie. Daartoe worden plannen door derden gemaakt of geconcipeerd. Het bureau heeft hierbij een beoordelende, een adviserende en een begeleidende taak. Daarbij hanteert het bureau zijn restauratie-ethische doelstelling en zijn restauratieadviesrapporten. Deze rapporten zijn bij voorkeur gebaseerd op een bouwhistorische opname. Een bouwhistorische opname is een verslag van bouwhistorisch onderzoek. Het bevat onder meer gegevens over de bouwstadia, de toegepaste materialen en constructies van een gebouw, evenals archief- en bronnenmateriaal, foto's en bouwtekeningen waarin de verschillende bouwstadia, bouwsporen, constructies, en dergelijke zijn ingetekend. Het onderzoek betreft niet alleen het exterieur, maar ook het interieur. Tot het bouwhistorisch rapport behoren ook gegevens over afwerkingslagen, zoals pleister en verf. De bouwhistorische opname is de meest zorgvuldige wijze van registreren en documenteren van een monument. Zowel voor de toekomstige Monumentencommissie als voor het Monumentenbureau zijn bouwhistorische opnames bij uitstek geschikt om ingediende restauratieplannen te kunnen beoordelen.

Op deze wijze wordt tegemoet gekomen in de bijzondere kwaliteiten van elk monument afzonderlijk, zoals een cunucuhuis.

Cunucuhuizen zijn in verschillende bouwstadia tot stand gekomen en hebben dus pas na verloop van tijd hun uiteindelijke omvang gekregen. Onder de verhullende pleisterlagen van de verschillende bouwvolumes komen uiteenlopende bouwmaterialen voor. Overgang in de toepassing van breuksteen en koraalsteen naar cement en beton vond immers geleidelijk plaats. Ook de constructietechnieken zijn in de loop van de tijd gewijzigd. De wanden van het oudste gedeelte van een cunucuhuis vertonen soms zelfs nog sporen van Aruba's meest traditionele bouw materiaal: leem en twijgen. Cunucuhuizen zijn ook familie- en streekeigen en verschillen daardoor in detaillering. De diversiteit aan kleine details, constructie en aan bouwmaterialen maken het gebouw tot een uniek bouw- en cultuurhistorisch document. Deze zaken dienen zorgvuldig te worden onderzocht en gedocumenteerd. In het algemeen is de bestaande monumentenlijst van december 2004 voor dit soort doeleinden niet toereikend. Deze dient slechts de opname en aanwijzing tot beschermd monument. De daarin opgenomen waardestellingen zijn redengevend met betrekking tot bescherming en voldoen aan de juridische eisen. Gezien de beperkte tijd die men voor het maken van een waardestelling en een redengevende omschrijving van een individueel object beschikbaar heeft, biedt het register slechts een globale indruk van het monument. Zeker ten aanzien van een bouwhistorische opname is bij welhaast *alle* Arubaanse monumenten nader onderzoek noodzakelijk. Over het algemeen levert bouwhistorisch onderzoek een bron van nieuwe gegevens over de Arubaanse cultuur op en is daarom ook voor educatieve doeleinden van belang, zoals voor het geschiedenisonderwijs.

Bouwhistorisch onderzoek wordt in het algemeen verricht door een bouwkundige HTS-er met restauratie als nadrukkelijke specialisatie of een architectuurhistoricus met specialisatie bouwgeschiedenis en dient als onderlegger bij het opstellen en beoordelen van onderhouds- en restauratieplannen.

De Monumentenwacht

De belangrijkste fysieke bedreigingen voor een monument zijn: wind, regenwater en houtluis. Preventieve maatregelen in de vorm van regelmatig onderhoud waarbij eenvoudige reparatiewerkzaamheden worden uitgevoerd behoeden het monument voor verval. Uit bezuinigingsoverweging is regelmatig onderhoud aanzienlijk goedkoper dan een ingrijpende restauratie en reconstructie na ernstig verval. Onderhoud is dus het sleutelwoord van monumentenzorg. Het instellen van een zogeheten Monumentenwacht biedt soelaas. In Nederland werkt deze onderhoudsdienst met behulp van abonnees (monumenteneigenaren) en is ondergebracht in een stichting. De monumenteneigenaren kunnen gebruik van de geboden faciliteiten maken, terwijl de instantie daarnaast op gezette tijden inspecties uitvoert en onderhoudsrapporten bijhoudt. De oprichting van een monumentenwacht op Aruba zou als een gezamenlijke actie van het Monumentenbureau en de technische afdeling van de Maarten Luther Kingschool in San Nicolas kunnen worden geïnitieerd. Er blijkt interesse voor het restauratievak te bestaan, zeker wanneer de vraag vanuit de monumentenzorg in de toekomst aantrekt. Om te voorkomen dat de eerste poging vanwege te hoge kosten strandt, zal in eerste instantie naar goedkope middelen moeten worden gezocht. Het met gesloten beurzen aanbieden van elkaars diensten is bijvoorbeeld een oplossing. Het Monumentenbureau zou stageplaatsen bij restauratieprojecten kunnen aanbieden. In ruil voor de bouwtechnische hulp biedt het bureau gratis educatie. Vereist is daarbij dat begeleiding plaatsvindt door een deskundige, geschoold in restauratie- en conserveringstechnieken. De stagiaire zal na gebleken bekwaamheid en na het behalen van een restauratiecertificaat verzekerd kunnen zijn van een baan bij de op te richten Monumentenwacht.

De bouwwerf

In de restauratiepraktijk blijkt er dikwijls grote behoefte te bestaan aan een opslagplaats voor historische bouwmaterialen afkomstig van gesloopte gebouwen. De materialen kunnen worden hergebruikt bij de restauratie van andere gebouwen. Nagegaan moet worden of een gedeelte van een bestaande bouwwerf van DOW hiertoe kan worden ingericht.

3.2.5. Het bureau als promotor van het culturele erfgoed

Een groot en breed draagvlak onder de bevolking ondersteunt en stimuleert politieke interesse. Politieke belangstelling voor monumentenzorg vertaalt zich in financiële steun. Dat geld is hard nodig om het gewenste monumentenbeleid succesvol te kunnen uitvoeren. Voor het kweken van goodwill en interesse is promotie nodig. Met succes treedt het Monumentenbureau al in de publiciteit om projecten in samenwerking met de Stichting Monumentenfonds Aruba onder de aandacht te brengen. Sinds de verplaatsing en restauratie van het voormalige cunucuhuis aan de Caya Betico Croes, tegenwoordig als Numismatisch Museum in gebruik, wordt ook aandacht van toeristen merkbaar. Helaas is dit museum al een tijdje wegens familieomstandigheden gesloten. De door het Monumentenbureau uitgevoerde restauraties van de commandeursgraven te Sero Patrishi (2004) en op Hato (2007) leidden de dagen daarna tot een groot aantal bezoekers en nieuwsgierigen. De historische begraafplaatsen zijn door de restauratie en de fraaie herinrichting zelfs een toeristische attractie geworden. Voor hen heeft

het bureau bij Sero Patrishi een informatiebord geplaatst en een wandelpad aangelegd. Het is zeer aan te bevelen om bij de overige historische en toeristisch aantrekkelijke objecten informatiebordjes te plaatsen met het logo van het Monumentenbureau. De monumentenkalender is eveneens al jaren een groot succes. Sinds een aantal jaren organiseert het bureau in september de zogeheten 'Paseo Monumental'. Deze monumentendagen blijken een doorslaand succes. De in opdracht van het bureau en UNOCA geschreven architectuurgids die eind 2007 werd voltooid en in januari 2008 werd overhandigd zal de aandacht voor het culturele erfgoed blijvend nog verder versterken.

Ook in de toekomst zal monumentenzorg geconfronteerd worden met overheidstekorten waardoor de werkzaamheden vertraging oplopen. Men moet dan gedreven zoeken naar alternatieven. In de praktijk blijken promotiecampagnes zeer succesvol, zoals de in Nederland bekende 'Open Monumentendag' of de in België bekende 'Erfgoeddag'. Jaarlijks trekken deze dagen honderdduizenden bezoekers en zij blijken voor alle betrokkenen een goede bron van inkomsten te zijn. Bij dit jaarlijks terugkerende fenomeen, dat steeds meer uitgroeit tot een nationale feestdag, wordt het culturele erfgoed op alle mogelijke wijze – brochures, tijdschriften, excursies, rondleidingen, lezingen – in het zonnetje gezet. Bezoekers worden ook in de gelegenheid gesteld monumenten van binnen te bezichtigen, vandaar de toevoeging 'open'. In Europa is de organisatie in handen van speciaal voor dit doel opgerichte stichtingen, zoals in Nederland de 'Stichting Open Monumentendag'. Elk jaar wordt een ander thema belicht. Voor Aruba kan gedacht worden aan thema's als: traditionele leemarchitectuur, waterwinning, verdedigingswerken, landbouw, etc. etc.

Bij het promoten van monumentenzorg kan een beroep worden gedaan op de hulp van vrijwilligers. Gedacht kan worden aan scholieren die een actie als 'Adopteer een Monument' opstarten. Daarbij ontfermen scholen zich over een leegstaand, vervallen monument dat door inzamelingsacties en stages van leerlingen van de technische school onder begeleiding van het Monumentenbureau weer wordt opgeknapt. De betrokkenheid van de scholieren leidt tot een grotere verantwoordelijkheid voor het erfgoed. Gepensioneerde ambtenaren en oudere Arubanen kunnen worden ingezet voor een op te richten 'onderhoudsteam' of 'vrijwillige monumentenwacht' die op gezette tijden klein onderhoud verricht voor minder draagkrachtige Arubanen. Serviceclubs zoals Rotary, Lions, Kiwanis, Quota en Women's Club of Aruba kunnen worden ingeschakeld voor het weer bewoonbaar maken van monumenten voor woningzoekenden.

3.2.6. *Het door het Monumentenbureau opgestelde takenpakket*

Zoals uit bovenstaande mag blijken houdt de optimalisering van de monumentenzorg per definitie een toename van werkzaamheden en een verdere differentiatie van functies in. Zo zullen de activiteiten van de directeur en van de buitendienst aanzienlijk worden uitgebreid. Assistentie door het aantrekken van externe deskundigen en het creëren van nieuwe functies is dan wenselijk, zo niet noodzakelijk. Het Monumentenbureau heeft voor de komende jaren zelf al een takenpakket ontwikkeld. Een en ander zal in de loop

van de uitvoering van het Monumentenbeleid worden bijgesteld en aangepast. Zie bijlage II. Het opgestelde takenpakket en de formulering ervan is hieronder letterlijk weergegeven:

3.2.7. Technische bijstand externe monumentendeskundigen

Sinds 1998 wordt het Monumentenbureau bijgestaan door drs. Michel Bakker en drs. Olga van der Klooster van het Bureau Plantage Zorg en Hoop. Het bureau is een architectuurhistorisch onderzoeksbureau voor het gebouwde erfgoed in Suriname, Aruba, de Nederlandse Antillen en overige aan Nederland gerelateerde gebieden. Michel Bakker is archeoloog en architectuurhistoricus en opgeleid aan de Universiteit van Leiden. Olga van der Klooster is architectuurhistoricus en specialist historisch kleurgebruik en volgde haar opleiding aan de Universiteit van Groningen en aan de Technische Hogeschool van Delft (tegenwoordig TUD). Een postdoctorale opleiding in architectuurrestauratie en conservering rondde zij af aan The International Centre for the Conservation and Restoration of Cultural Property in Rome (ICCROM). Beide deskundigen voeren sinds 1998 de inventarisaties, selecties en beschrijvingen uit ten behoeve van de monumentenlijst van het Monumentenbureau. Voor deze werkzaamheden beheert Plantage Zorg en Hoop een uitgebreide bibliotheek, een bronnenarchief, een fotoarchief en een schaduwmonumentenlijst. Deze gegevens worden tijdens veldwerkzaamheden op Aruba geactualiseerd en uitgebreid. Inmiddels heeft het bureau ook een Cultuurhistorische Verkenning van het Schelpstraatkwartier en het Koopliedenkwartier in Oranjestad uitgevoerd. Een dergelijk rapport is een stevige onderbouwing voor het Monumentenbureau bij het overleg met betrekking tot bouw- en inrichtingsplannen door andere 'ruimte- en bouwdiensten' van de overheid. Een belangrijke bijdrage tot het promoten van het gebouwde erfgoed op Aruba is hun handboek: *Bouwen op de Wind, Architectuur en Cultuur van Aruba*, 2007 Bloemendaal. De werkzaamheden die Plantage Zorg en Hoop in nabije toekomst hoopt te kunnen verwezenlijken zijn onder meer het opstellen van de Monumentennota; de Cultuurhistorische Verkenning van Oranjestad en San Nicolas; orde- en waarderingskaarten; het inventariseren, selecteren en beschrijven van gebieden met een bijzondere waarde in het kader van de bescherming van stads- en dorpsgezichten en het opstellen van beeldkwaliteitsplannen. Zie voor verdere informatie over het bureau www.plantagezorgenhoop.nl

Inhoud 4 Evaluatie en overzicht wenselijke activiteiten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste zaken in het kort geformuleerd en zijn wenselijke ontwikkelingen en activiteiten over een periode van tien jaar schematisch en door middel van overzichtstabellen in kaart gebracht. De tabellen dienen als 'kapstukken' te worden beschouwd. Ze bevatten slechts kernwoorden en korte aanwijzingen. Voor een verdere onderbouwing of uitleg zij verwezen naar de hoofdstukken 2 en 3.

4.1. Het beleidsplan voor de komende tien jaar: een pakket van aanbevelingen

Uit de voorgaande hoofdstukken blijkt dat het Monumentenbureau sinds de oprichting in 1996 is uitgegroeid tot een belangrijk en niet meer weg te denken cultuurbeschermer. De overheid beschikt inmiddels ook al over een groot aantal belangrijke werktuigen om het culturele erfgoed van Aruba veilig te kunnen stellen. Er is een juridisch instrument, namelijk de Arubaanse Monumentenlandsverordening (1991), er is een Monumentenraad (1994) die de Minister ondersteunt en desgevraagd of uit eigener beweging aangaande de monumentenzorg adviseert en er is een Monumentenbureau (1996) dat praktische uitvoering geeft aan het monumentenbeleid van de overheid. Ook is er een financiële motor in de vorm van de Stichting Monumentenfonds Aruba (1996) die voor het onderhoud en de restauratie fondsen verwerft en de overheidssubsidies beheert.

Het gebouwde culturele erfgoed is echter nog steeds niet wettelijk beschermd. Monumenten verdwijnen in rap tempo en worden in ernstige mate beschadigd. Om in de komende tien jaar tot een krachtiger monumentenbeleid te geraken zal de overheid dus nog een aantal slagen moeten maken. Zo zal de monumentenlijst van het Monumentenbureau door de Minister moeten worden bekrachtigd. Monumenteigenaren en zaakgerechtigden zullen daartoe eerst schriftelijk van de aanwijzingsplannen op de hoogte moeten worden gesteld. De overheid zal hen in staat moeten stellen eventuele bezwaren bij de Minister via de Landsverordening Administratieve Rechtspraak (LAR) in te dienen. Dit is een niet te onderschatten zware procedure die een ruim beslag op tijd en mankracht kan leggen. Zodra deze procedure wordt opgestart kan pas tot voorbescherming van de monumenten worden overgegaan. Tot nog toe kan van de regelgeving tot voorbescherming geen gebruik worden gemaakt.

De overheid zal ook met de grootste spoed de procedure voor de totstandkoming van de subsidieverordening moeten opstarten om de aanvragen voor onderhoud- en restauratiesubsidie van particuliere monumenteneigenaren te kunnen afhandelen. De uiteindelijke bekrachtiging van de subsidieverordening zal immers nog jaren in beslag nemen.

Ook zal monumentenzorg nog veel duidelijker en meer uitgesproken in het overheidsapparaat moeten worden ingebed.

De taken van de Monumentenraad aangaande het al dan niet fungeren als Monumentencommissie zijn nog te ondoorzichtig. Een oplossing kan worden gezocht in een geïntegreerde monumentenwelstandscommissie door

toevoeging van een monumentendeskundige aan de al bestaande welstandscommissie op Aruba. Mogelijk is ook dat een Monumentencommissie in de Monumentenraad wordt geformeerd. De huidige Monumentenraad en toekomstige Monumentencommissie ontberen ook nog gefundeerde toetsingskaders, zoals een monumentennota, een op de historische architectuur en historische gebiedsdelen toegesneden bestemmingsplannen, beeldkwaliteitsplannen en een traject tot cultuurhistorische effectrapportage. Voor de ontwikkeling hiervan is een actief scheppende, sturende en adviserende rol voor het Monumentenbureau en de Monumentenraad weggelegd. Gezien de informerende en adviserende rol van het Monumentenbureau bij het opstellen van het Ruimtelijk Ontwikkelings Plan (ROP) van de Directie Infrastructuur en Planning (DIP) dient het zelf het inventarisatie- en selectieproject *Beschermde dorps- en stadsgezichten* met spoed op te starten.

Ook zullen er duurzame en inhoudelijke contacten met de betrokken ministeries en overheidsdiensten moeten worden gelegd en gedurig en periodiek worden onderhouden. Zorg voor de kwaliteit van de bebouwde en onbebouwde ruimte is immers een gezamenlijke en dienstoverschrijdende verantwoordelijkheid. In de praktijk blijkt nog altijd een groot aantal monumenten te worden gesloopt of verminkt door onwetendheid en gebrekkige informatie.

Een krachtig monumentenbeleid impliceert ook het scheppen van faciliteiten voor het Monumentenbureau. Deze faciliteiten zijn onontbeerlijk voor het functioneren van het bureau als kenniscentrum, maar ook voor het doen van onderzoek, voor documentatiebeheer en voorlichting, voor het beoordelen van aanvragen met betrekking tot restauratie- en onderhoudssubsidie, voor de afgifte van bouwvergunningen en voor het geven van advies en begeleiding bij onderhoud en restauratie. Ook de gelegenheid tot het volgen van training, bijscholing en het volgen van en deelnemen aan actuele congressen is essentieel.

Hoewel de overheid haar zorg om het culturele erfgoed méér tot uitdrukking kan laten komen door het stellen van financiële prioriteiten, is het reëel om in de toekomst rekening te houden met overheidstekorten. Het toekomstige monumentenbeleid zal daarom flexibel moeten zijn en waar mogelijk en gewenst het traject volgen van een 'zuinige beleidsroute'. Zo zal men onder meer in plaats van het creëren van nieuwe functies, bij kort lopende projecten externe deskundigen op tijdelijk basis kunnen contracteren en met gesloten beurzen gebruik moeten maken van de al bestaande expertise bij andere overheidsdiensten, zoals van DOW, Ruimtelijke Ordening en Infrastructuur. Al eerder is gewezen op de noodzaak van onderhoud en het toezicht daarop. In de praktijk van de monumentenzorg blijken de subsidiekosten voor regelmatig onderhoud van een monument namelijk aanzienlijk lager uit te vallen dan een eenmalig uit te keren overheidssubsidie ten behoeve van restauratie van een zwaar verwaarloosd gebouw.

Om te komen tot een succesvolle voortzetting van het monumentenbeleid in de komende tien jaar wordt in paragraaf 4.2. een stappenplan voorgelegd.

Voor verdere uitleg van de voorgestelde projecten kunt u de betreffende hoofdstukken 2 of 3 raadplegen.

Voor een daadkrachtige uitwerking van dit beleidsrapport zijn goede voorlichting naar de burger en werkelijke betrokkenheid op politiek niveau van fundamenteel belang. Zo ook een deskundig en voldoende bemand Monumentenbureau. Een zich verder ontwikkelend en ononderbroken monumentenbeleid zal alleen dan het Arubaanse architectuurhistorische erfgoed veilig kunnen stellen.

Het Monumentenbureau ressorteert als enige 'bouw- en ruimtedienst' onder het Ministerie van Arbeid, Cultuur en Sport. De overige 'bouw- en ruimtediensten' zijn ondergebracht bij het Ministerie van Onderwijs, Sociale Zaken en Infrastructuur. Daardoor is het Monumentenbureau niet vertegenwoordigd in de bestaande 'Plancommissie'. Evenmin is het bureau aangeschoven bij de Welstandscommissie.

Doelmatige samenwerking van alle ruimtedisciplines in het toekomstige beleid zal een uiterst belangrijk speerpunt zijn.

Ten aanzien van de kerntaken binnen het toekomstige monumentenbeleid en de voorbereidingen op de spoedeisende inspraak- en aanwijzingsprocedure en de subsidieverordening zullen betrokken Minister, de Monumentenraad en het Monumentenbureau een hecht team moeten vormen. De taken van het ministerie zijn daarbij voornamelijk voorwaardenscheppend, die van de raad onderzoekend, stimulerend, adviserend en begeleidend in de richting van de Minister, die van het Monumentenbureau onderzoekend, uitvoerend en adviserend.

4.2. Het stappenplan

Het hieronder opgenomen stappenplan schetst het te ontwikkelen monumentenbeleid in hoofdlijnen. Voor nadere uitleg en een uitvoeriger beschrijving van de wenselijke toekomstige taken en ontwikkelingen dienen hoofdstukken 2 en 3 te worden geraadpleegd.

Stap 1: Richt onder de gelederen van de Monumentenraad een stuurgroep op voor de activering van dit voorliggend beleidsplan.

Stap 2: Activeer, adviseer en begeleid het Ministerie.

Stap 3: Zorg voor een juridische onderbouwing van de uit te voeren activiteiten.

Schematisch overzicht activiteiten

Activiteiten Ministerie van Arbeid, Cultuur en Sport

Activiteit	++ zeer urgent + urgent +/_ binnen afzienbare tijd - geen directe prioriteit	Periode van uitvoering
Tekstwijzigingsvoorstellen in het 'Concept Monumentenverordening 1998' dienen op politiek niveau te worden goedgekeurd	+ De voorstellen zijn al wel door de Monumentenraad goedgekeurd	2009-2010
Actualisering begrip 'beschermde dorps- en stadsgezichten' in de Monumentenverordening	+	2009 Opstellen concept 2009 In behandeling nemen 2010 Procedure voltooien
Handhavingsbeleid aanscherpen ter voorkoming van verval en sloop Aanwenden monumentenverordening bij: - moedwillige schade - onderhoudsplicht eigenaren	+	Bij van kracht worden voorbescherming monumenten
Afstemmen van de Bouw-en Woningverordening op het gebouwde erfgoed	++	
Voltooiing en het in procedure nemen van het 'Concept Subsidieverordening'	++	
Subsidieverorderingsprocedure	++	
Voorwaarde scheppen voor de ontwikkeling van een monumentenvergunningstelsel	++	Dient bij het ingaan van de voorbescherming van monumenten gereed te zijn

Activiteiten Monumentenraad

Activiteit	++ zeer urgent + urgent +/_ binnen afzienbare tijd – geen directe prioriteit	Periode
Advisering, begeleiding en eventueel onderzoek ter voorbereiding van de aanwijzings- en inspraakprocedure met betrekking tot de monumentenlijst	++	2009 Zo spoedig mogelijk
Advisering en begeleiding ten behoeve van de voltooiing en het in behandeling nemen van het concept subsidieverordening	++	2009
Voordragen tot voorbescherming monumenten	+	Op het moment dat de aanwijzingsprocedure aanvangt
Formulering taken van de raad in de hoedanigheid van een Monumentencommissie zolang er geen geïntegreerde Monumenten-Welstandscommissie is opgericht Daartoe is het opstellen van een Monumentennota noodzakelijk	++	2009 Zo spoedig mogelijk Desnoods al op informele wijze (indien mogelijk)
Advisering Minister inzake het opstellen van noodzakelijke officiële toetsingskaders, zoals : Monumentennota Erfgoed gerichte bestemmingsplannen Beeldkwaliteitsplannen Cultuurhistorische Effectrapportage	++	2009-2011
Advisering, begeleiding ten behoeve van de ontwikkeling en voltooiing van het vergunningstelsel	+	2009
Herformulering en uitbreiding taken van de Monumentenraad voor het toekomstig beleid	++	Regelmatige evaluatie in overleg met het daartoe samengestelde commissie of stuurgroep

Activiteiten betrokken instanties ten aanzien van monumenten (fase A)

Activiteit	++ zeer urgent + urgent +/_ binnen afzienbare tijd – geen directe prioriteit	Periode van uitvoering	Betrokken instanties
Monumenten (fase A)			
Het gefaseerd opstarten van de aanwijzingsprocedure Op dit moment start ook de voorbescherming van monumenten Begin met een groepje van tien monumenten	++	Doorlopend	Monumentenbureau Monumentenraad Minister
Informeren monumentgegevens bij betrokken overheidsdiensten ter voorkoming van sloop en wijzingen monumenten	++	Doorlopend	Monumentenbureau DOW
Berekening meerjarenbehoefteraming voor monumenten in en buiten het fonds	+	Jaarlijks	Financieel-juridisch specialist
Ontwikkeling van het vergunningstelsel	++	2009-2010	Monumentenbureau DOW Monumentenraad Jurist
Herijken van de monumentenlijst	–	2010 2014	Monumentendeskundige (intern of extern)
Opstellen van orde- en waarderingskaarten evenals van cultuurhistorische verkenningen	+	Doorlopend	Monumentendeskundige (intern of extern)
Bouwhistorische opname	+/_	Doorlopend en ter ondersteuning bij de toekomstige restauratieplannen	Bouwkundige MTS-HTS
Ontwikkeling van een restauratiefilosofie	++	2009-2010	Overlegteam van het Monumentenbureau (externe) Monumentendeskundigen Monumentencommissie Monumentenraad
Optimalisering samenwerking Monumentenfonds	++	Doorlopend	Monumentenbureau Monumentenfonds Monumentenraad
Bijscholing/training	+	Doorlopend	Op monumentenzorg en architectuurrestauratie toegesneden instanties in Caribische gebied en in Nederland

Activiteiten betrokken instanties ten aanzien van bescherming gebiedsdelen (fase B)

Bescherming gebiedsdelen (fase B)	Mate van urgentie ++ zeer urgent + urgent +/_ binnen afzienbare tijd – geen directe prioriteit	Periode	Betrokken instanties
Inventariseren, selecteren en beschrijven van dorps- en stadsgezichten	++	2009-2011	Monumentdeskundige(n) (intern of extern)
Voorbereiding en uitvoering aanwijzing (voor)beschermd stads- en dorpsgezichten	++	2010-2013	Minister Ministerraad Monumentenraad Monumentenbureau
Opstellen van beeldkwaliteitsplannen	++	2010-2014 Bij voorkeur parallel of opvolgend op 'Project gebieden met een bijzondere waarde'	Monumentdeskundige(n) (intern of extern) Monumentencommissie
Opstellen orde en waarderingskaarten	++	2009-2019 Bij voorkeur integreren met beeldkwaliteitsplannen	Monumentdeskundige(n) (intern of extern) Monumentencommissie CBS
Herijken van het register op beschermde dorps- en stadsgezichten	–	Vanaf de inwerkingtreding van het register om de vijf jaar	Monumentdeskundige(n) (intern of extern)
Cultuurhistorische Effectrapportage	+	2008-2018 Doorlopend	Monumentdeskundige (intern of extern) Monumentencommissie Archeoloog Planoloog Stedenbouwkundige Bioloog/natuurbeschermer CBS
Ontwikkelen van een Monumentennota	++	2010-2011	Monumentdeskundige (n) (intern of extern) Monumentencommissie
Aangaan duurzame contacten met de 'ruimte'-diensten van de overheid en met de daartoe bestaande overlegorganen zoals de 'Plancommissie'	++	2009	Monumentenbureau DOW Infrastructuur Ruimtelijke Ordening CBS

Activiteiten Monumentenbureau 'Nieuwe Stijl'

Onderwerp	Actie of middel	Mate van urgentie ++ zeer urgent + urgent +/_ binnen afzienbare tijd - geen directe prioriteit
Kennis- en documentatiecentrum	Website Studieruimte Bibliotheek Openbaar toegankelijk archief Databank (orale) geschiedenis	+ +/- +/- + +/-
Informatieloket, beoordelings- en afhandelingsorgaan van aanvragen voor bouwvergunningen, restauratie- en onderhoudssubsidie	Balie/loket Voorlichtingsbrochures Website Contactpersoon van het bureau	++ +/- + +
Begeleidend en controlerend orgaan	Buitendienst/Handhavingsbeleid Restauratiefilosofie Restauratie-adviesrapporten Bouwhistorische opname	+ ++ ++ -
Educatie	Stageplaatsen scholieren uit het technisch onderwijs Bijscholing/cursussen personeel Excursies Lezingen Open monumentendagen Folders/Brochures Input Arubiana (Bibliotheek) Input Archivo Nacional Website	+/- ++ - - - - - - - +/-
Promotie- en voorlichtingscampagnes	Website Excursies Folders & brochures Open Monumentendagen Media Etc.	+ ++ +/- Wordt al uitgevoerd +
Gesprekspartner en adviseur betrokken overheidsdiensten	DOW Infrastructuur en Planning Etc.	++